

Luitenant-Generaal W. COOL.

DOOR

W. E. VAN DAM VAN ISSELT,
Gepensionneerd Generaal-Majoor.

(*Vervolg en slot van blz. 414.*)

II.

Zagen wij hiervóór, hoe COOL, nauwelijks h.t.l. teruggekeerd, voor de eer en de belangen van het N.I.L. in de bres sprong (blz. 407/8), die zaak liet hem niet los, toen, door het *ontijdig* op Atjeh ingevoerd civiel bestuur en de hoogst eigenaardige politiek van den eersten delinquent PRUYS VAN DER HOEVEN, meer dan al het onder VAN DER HEYDEN bereikte dreigde verloren te gaan. In 1886 verscheen van zijne hand in *De M. Sp.* een uitgebreid artikel „Het Atjehvraagstuk”, feitelijk een bespreking van een brochure van den bekenden propagandist voor een *offensieve* Atjehstrategie, Overste VERSTEGEN, alsmede van artikelen van de twee burger-Gouverneurs, die VAN DER HEYDEN waren opgevolgd, nl.: PRUYS VAN DER HOEVEN en LAGING TOBIAS, beide orationes pro domo.

Uiterst scherp luidde het oordeel over eerstgenoemden Gouverneur, die opzettelijk het leger op zijde schoof, orde en rust met politie meende te kunnen handhaven en zich met zijn civiele ambtenaren en inlandsche hoofden aan het organiseeren en het z.g. pacificeeren zette. Op niets ontzienende wijze werd hij afgebroken: „Aldus sloopten een te groot zelfvertrouwen, verbonden aan geringschatting zijner tegenstanders, een te groote vasthoudendheid aan eenmaal opgevatte meening, gepaard aan een verregaand optimisme en — last not least — een totale miskennis van den werkring en de roeping van het leger, binnen een tweetal jaren het moeitevolle werk, door zijn voorgangers ten koste van jaren strijds, stroomen bloeds en tonnen gouds tot stand gebracht.” Vooral werd te velde getrokken tegen de bedriegelijke voorstelling van Pr. v. d. H. alsof, toen VAN DER HEYDEN *gedwongen*¹⁾ het bestuur neerlegde, de pacificatie van Atjeh slechts schijn was, terwijl volgens Pr. v. d. H. bij zijn eigen (ook *gedwongen*) heengaan in Mrt. 1883 „alles duidde op een vreedzame oplossing van de Atjehquestie”. Terwijl de ex-Gouverneur tot bewijs van het eerste één brandstichting op een uitersten voorpost aanhaalde, verzweeg hij een 70 à 80-tal groote en kleine over-

---

¹⁾ De heer Pr. v. d. H. had het onjuist doen voorkomen, alsof VAN DER HEYDEN's heengaan (waarover heel wat te doen is geweest) volkomen vrijwillig had plaats gevonden.

vallingen met vele dooden en gewonden uit zijn eigen tijd, stuk voor stuk door COOL uit officieele verslagen aangehaald!! Zeer ironisch werd PR. v. d. H. 's: „Tegenover den Atjeher geldt vooral het spreekwoord: de eerste klap is een daalder waard” beantwoord met: „Ja, dat moogt gij wel opmerken, heer PR. v. d. H., gij, die dat juist onmogelijk, die de machine hebt lam gemaakt.” Het was destijds op Atjeh dermate misgeloopen, dat G.G. 's JACOB zich genoopt had gezien om een beroep te doen op de vaderlandsliefde van Gouverneur PR. v. d. H. om zelf zijn ontslag te verzoeken, waarna deze als belooning(!) tot Raad van Indië was benoemd. In verband met dit laatste besloot COOL aldus: „De rechtschapen, eerlijke Nederlander — thans, naar wij hopen, beter ingelicht — zal niet alleen den G.G. 's JACOB dankbaar zijn voor zijn wenk, die wellicht het Vaderland voor nog erger behoedde, maar zal zeker een gevoel van wrevel, van geschokt vertrouwen niet kunnen onderdrukken, waar hij den hoofdpersoon in het ongelukkige Atjeh-drama onmiddellijk na het schrijven van een dergelijk werk tot Raad van Indië ziet benoemd!”

Na LAGING TOBIAS was men teruggekeerd tot militaire Gouverneurs, in wier handen tevens het hoogste civiel gezag opnieuw werd gelegd. „Eindelijk dus”, schreef COOL, „de officieele erkenning, dat men zich vergist had, terugkeer tot zuiveren toestand ... maar helaas op de puinhoopen onzer macht!” En *zonder eenige bevoegdheid*, want, ondanks het advies van alle Atjehautoriteiten, had de Tweede Kamer in geheime zittingen van 16 en 17 Juni 1884 besloten tot de geconcentreerde linie, een centraal reduit, waarbinnen men meest lijdelijk voor eigen behoud moest strijden. Met LAGING TOBIAS was COOL het eens, dat „de concentratie de kroon had gezet op het gebouw van Nederland's fouten in Atjeh”. Ook hier schilderde hij de toekomst als met een zienersoog: „de Atjeher kon er niets in zien dan een bewijs onzer zwakheid, de vijand werd er door aangemoedigd, de onderwerping van Atjeh in een verder verschieft verplaatst dan ooit”. Het einde zou zijn een hernieuwde krachtsinspanning, welke evenveel goed en bloed zou vereischen als Atjeh reeds had gekost. COOL pleitte daarom, als in 1884/5, voor versterking, vooral regeneratie van het N.I.L. (zie blz. 411/2).

COOL's brochure was een vlijmscherp betoog, doch tevens van een 38-jarig *ambtenaar* een van grooten zedelijken moed getuigende *daad*. Uit Indië schreef men: „Betere teregtwijzing ontving de heer PR. v. d. H. niet en uw schrijven werd algemeen goedgekeurd.” COOL's vroegere chef op Sumatra, oud-majoor der Genie KIELSTRA, toen lid van de Tweede Kamer, oordeelde: „Ik vind uwe bestrijding raak, en *dus* uitstekend.

M. v. O. WEITZEL, die, als oud Indischgast, het Atjehvraagstuk met meer dan gewone belangstelling volgde, moet weinig ingenomen zijn geweest met COOL's brochure, waarin een gewoon kapitein aldus een

Raad van Indië aanviel nopens diens beleid in Atjeh. COOL's volgende daad in het voorjaar van 1887 deed bij hem de maat overloopen.

Het bewustzijn, dat men inzake Atjeh volkomen op den verkeerden weg was, werd onder vooraanstaande mannen en Indische specialiteiten in 1886 vrijwel algemeen. 3 Maart 1887 wendden 100 bekende personen op militair en burger gebied, oud-gouverneurs en leden van den R. v. I. enz. enz. zich tot den Koning „met de vurige bede, dat het Z.M. behage, het noodlottig verval van leger en vloot in N.-I. te stuiten.”

Dit vermaarde z.g. „Adres der Honderd” tegen het Atjeh-wanbeleid was uiteraard geheel in COOL's geest; hij mocht in zekeren zin *de* auctor intellectualis daarvan heeten. Reeds in het April no. van *De M. Sp.* verscheen met den titel „Een zeer belangrijk adres” zijn nog niet 3 bladzijden groot artikel van warme adhaesie. Eigenlijk is het slechts *ééne* blz. groot, want meer dan 2 bestaan uit citaten, meest uit het Adres zelf!

Niettemin kreeg COOL reeds 23 Apr. 1887 van den M. v. O. de mededeeling, dat hij bij het einde van den cursus zijn functie aan de K.M.A. moest neerleggen. Aan uitdrukkingen als „aanklacht tegen de lijdelijk afwachende houding der Regeering”, haar „aan cynisme grenzend optimisme” had de Minister in hooge mate aanstoot genomen. Op grond van dit en vorige geschriften werd COOL niet langer waardig gekeurd om een leidende rol te vervullen bij de opleiding van a.s. officieren. Het initiatief ter zake was uitgegaan van den I.d.G., Generaal-Majoor KROMHOUT, die echter hoogstens gezinspeeld had op COOL's geschriften.

Tot deze abrupte, voor COOL zoo in hooge mate grievende daad — schier eenig in de annalen der K.M.A. — had nog eene zaak bijgedragen, n.l. het zoo plotselinge ontslag van Prof. Dr. DE HOLLANDER met 1 Oct. 1885, uitgelokt door den I.M.O., voormalig Gouverneur der K.M.A., die het ontslag reeds met 1 Sept. t.v. verleend had willen zien, doch eerst 15 Aug. t.v. voor het eerst den Gouverneur daarover had geschreven! Daarbij kwam, dat die Professor een jaar t.v. had willen heengaan en toen officieel was aangezocht om nog te blijven. De overgangsexamens eerste en tweede jaar waren zeer slecht uitgevallen, hetgeen een veroordeeling vormde voor het zeer bijzonder systeem, door den I.M.O. als Gouverneur der K.M.A. in de jaren 1883/5 daar in toepassing gebracht. Volgens den voormaligen Gouverneur stelde het bedoelde Hoofd van Onderwijs te hooge eischen, zoo, dat hij dezen verwijderd wenschte te zien nog vóór de herexamens in de eerste dagen van Sept. aanvingen!

COOL, die zelf ook 2 conflicten met bedoelden Gouverneur had gehad over verlaging van de eischen, sprong met de hem eigen kracht en overtuiging in de bres voor Prof. DE HOLLANDER; zulks eerst in *Het Vaderland* en later in de *N. R. Ct.* L'histoire se répète: de opvolging

der geschetste feiten doet *in hooge mate* denken aan wat cadet COOL in 1867 in zijn brochuretje had geschreven (blz. 397/9).

De zaak DE HOLLANDER heeft bijzonder de aandacht getrokken, zoowel doordien die Professor zich tot de Tweede Kamer wendde als door COOL's artikelen. Daar de M. v. O., wellicht niet volledig ingelicht, bij de oorlogsbegroting 1886 alle schuld aan den Gouverneur gaf, die z.g. op eigen initiatief had gehandeld, liet COOL, als een onvermoeid strijder, niet los en wist hij met groote scherpzinnigheid en overtuigingskracht aan te toonen, dat er een lastgeving terzake van den I.M.O. moest zijn geweest, waarvan vermoedelijk ook de Minister had geweten. Terwijl deze laatste aan de Tweede Kamer had verzekerd, „dat de door hem gegeven ophelderingen in juistheid en volledigheid niets te wenschen overlaten”, bleek, dat er een tusschenschakel, een brief (lastgeving) van den I.M.O. aan den Gouverneur, over het hoofd was gezien!

Door een interpellatie van den oud-M.v.O. REUTHER in de Tweede Kamer werd 12 Apr. 1886 de Gouverneur, openlijk reeds als „leugenaar” gebrandmerkt, gerehabiliteerd en daarmee indirect tevens de ware schuldige aangewezen. Dit was nagenoeg uitsluitend te danken aan het zeer energiek volhouden en de schrandere betoogen van COOL. Doch het kostte slachtoffers: de Professor was weg, COOL ging weg, de Gouverneur werd overgeplaatst (na kolonel SCHÖNSTEDT niet meer voorgekomen) en de Tweede Kamer verwierp einde December de vereischte begrootingsgelden voor den I.M.O., zoodat deze functie 1 Juli 1886 opgeheven, de betrokkene op non-activiteit werd gesteld!

Het is begrijpelijk, dat COOL bij zijn gaan in 1887 naar het K.G.Trn. bitter gestemd was, na alle teleurstellingen aan de Stafschool en in N.-I. ondervonden, gevolgd door zijn verwijdering, feitelijk voor straf, van de K.M.A. Zijn kansen om bij den G.S. te komen waren, na al het gebeurde, uiterst gering. Daarom dacht hij er toen ernstig over om het leger te verlaten. In 1890 solliciteerde hij naar de vacante betrekking van directeur van gemeentewerken te Utrecht. Men wenschte een burger-ingenieur, en zoo kreeg de latere „dokter van den Dom” NIEUWENHUIS, Utrechtenaar en lid van den Raad, de begeerde plaats. Het lot is dikwijls verstandiger dan de mensch! Onze weermacht voer er wèl bij, dat COOL niet werd benoemd; de betrokken persoon later hoogstwaarschijnlijk eveneens.

1 September 1887 bij de G.Trn. ingedeeld, bleef COOL daar tot 1 Mei 1891. Reeds 1 Februari 1888 werd hij er benoemd tot C. van de spoorweg- en telegraafcompagnie. Nu keerde hij terug tot zijn oude vak der brugvernielingen (blz. 400/1), aan welker voorbereiding nog schier alles ontbrak. Toen in 1882 het denkbeeld van aanleg van sperforten aan de spoorwegbruggen volkomen was losgelaten¹⁾, vroeg het

¹⁾ De herziening van de vestingwet was toen, 8 jaar na hare tot stand koming, aan de orde.

D. v. O. nopens de *methoden* van vernieling het advies van het D. van Waterstaat, enz., omdat dit de bruggen had gebouwd (!); de voorbereiding werd opgedragen aan de z.g. Permanente Militaire Spoorwegcommissie, waarvan feitelijk alleen de secretaris, een niet-technisch officier, bestond! Hoe weinig afdoende het gevolgde stelsel (doorslaan van beide op eenzelfden pijler rustende eindverticalen eener overspanning) was, werd duidelijk aangetoond door den toenmaligen eerste-luitenant der Genie WENCKEBACH in De M. Sp. van 1887. Voor dit „vaderlandslievend stuk”¹⁾ kreeg de Schr. 8 dagen arrest! Intusschen bracht het de zaak aan het rollen. De „brugvernielingen” werden onder den I.d.G. gebracht en COOL met de voorbereiding belast. Na uitgebreide vergelijkende proeven tusschen dynamiet en schietkatoen, waarbij het eerste verre te verkiezen bleek, werd aan het werk getogen. Volgens COOL hield Hoogerhand veel te lang en koppig vast aan de bovenvermelde, ondeugdelijke methode²⁾; overigens werd alles uitstekend voorbereid, zoowel wat personeel als materieel betrof, instructiën opgemaakt, het betrokken personeel op gezette tijden ter plaatse gebracht en met oefeningsmaterieel geoefend. De aangewezen leiders der brugvernielingen, de opzichters van Fortificatiën, werden bovendien jaarlijks enkele dagen in de Legerplaats bij Zeist vereenigd. COOL streefde verder ook naar bespoediging van de voorbereiding in geval van overrompeling: een paraat stelsel; daartoe was oplegging *ter plaatse* van dynamiet bij de bruggen noodzakelijk. Uiteraard stuitte hij hierbij op veel verzet, doch ten slotte waren de springmiddelen voor 19 bruggen buiten het hart des lands over 10 magazijnen verdeeld.

Tusschen al dit werk door behield Indië COOL's warme belangstelling. Zijn in 1889 verschenen belangrijk werkje: „Een schoone bladzijde uit Atjeh's geschiedenis” (de tocht van 1879 naar Lamtobah en Selimoen) werd hiervóór reeds vermeld (blz. 405). Verder dagteekenen uit de Utrechtsche jaren een artikel in De M. Sp. van 1889 „Een stem voor onze tegenwoordige positie te Atjeh” (dat was dus vóór de geconcentreerde linie), doelende op een uitvoerig artikel „De Atjeh-balans” van oud-resident SWAVING. Tegenover diens stelling, „dat wij door geweld en nog eens geweld steeds achteruit zijn gegaan en steeds achteruit zullen gaan”, toonde COOL nogmaals glashelder aan, dat men in Atjeh in het moeras was geraakt, juist doordien de weg des gewelds *ontijdig* was verlaten. Tot slot schreef COOL: „Zoo leert ons dus de geschiedenis onzer Bezittingen in den Indischen Archipel de gevolgen eener weifelende, aarzelende staatkunde. Maar tevens leert zij ons, dat wij, ondanks alles, gedwongen werden steeds verder, steeds vooruit te schrijven.

Ook dat zal eenmaal de geschiedenis van Atjeh boeken”.

Hier werd de uiteindelijke pacificatie door VAN HEUTSZ reeds voorspeld!

¹⁾ Woorden van COOL.

²⁾ Eerst bij een Aanschr. D. v. O. van Mrt. 1899 werd dit systeem losgelaten.

Ten slotte besprak COOL in De M. Sp. van 1891, onder den titel „Een belangrijk Atjeh-advies”, een voordracht door den heer G. A. SCHERER, O. I. hoofdamtenaar met verlof: „Hoe moet Atjeh gepacificeerd worden?” Met diens stelsel: een afdoende scheepvaartregeling om aldus uit- en invoer te beheerschen, kon COOL zich wel vereenigen. Hij vond alleen aanleiding om nogmaals te waarschuwen tegen het benoemen van een civielen Gouverneur van Atjeh.

Men zou meenen, dat iemand, die, tusschen zijn verdienstelijk verricht ambtelijk werk, zich in de jaren 1882/90 zóó vooraanstaand en veelzijdig deed kennen (duurzame versterkingskunst; militair onderwijs en koloniaal beleid), daarbij feitelijk nog oude aanspraken van de Stafschool bezat, bevordering bij keuze zou maken, zeker althans bij den G.S. zou worden geplaatst. Het een noch het ander was echter het geval; zelfs nu was de lijdensbeker nog niet tot den bodem geledigd. Nadat COOL bij het K.G.Trn. te Utrecht in 3 jaren de voorbereiding van de brugvernielingen volledig voor elkaar had gebracht, werd hij Mei 1891 overgeplaatst bij den Staf der Genie als Eerst Aanwezend Ingenieur te Naarden, om ook bij dit onderdeel van het Wapen ervaring op te doen en de geschiktheid voor den naast hooger rang te halen! Bij den I.d.G. oordeelde men dit onderdeel van het Wapen het belangrijkste. Die overplaatsing, met een talrijk gezin schoolgaande kinderen kostbaar en storend, was COOL om allerlei redenen onsympathiek; zijn neigingen gingen veel meer naar den troep dan naar bouw- en administratief werk¹⁾; bovenal moet het hem tegen de borst hebben gestuit om steeds teruggezet en, ondanks zijn veelzijdige, groote bekwaamheden, als genist nimmer voor vol te worden gehouden.

Gelukkig trad er nu echter weldra *eenige* kentering in zijn loopbaan in. Met November 1892 kwam aan de H.K.S. de betrekking vacant van leeraar in veld- en duurzame versterkingskunst. Directeur ROOSEBOOM, Staf- en oud-Genieofficier, liet in de eerste plaats zijn oog vallen op COOL. Meer nog dan als hoofd van onderwijs aan de K.M.A. was deze hier the right man in the right place. Want voor leeraar aan de H.K.S. wordt niet alleen een groote mate van vakkennis, zoo eenigszins mogelijk nopens beide legers, vereischt, doch bovenal, dat men een goed leider en voorganger van officieren is, uitmuntende door belangstelling en veelzijdige ontwikkeling.

Aan dit alles voldeed COOL. Desondanks had, bij het toen volgend overleg tusschen den I.M.O. en den I.d.G., deze laatste (Generaal-Majoor KROMHOUT) overwegende bezwaren tegen aanwijzing van kapitein COOL „uithoofde van den zeer korten tijd, waarin hij gedurende zijn loopbaan bij het Wapen der Genie als militair ingenieur heeft gediend”. Hij vestigde uit het kleine Wapen de aandacht op 4 andere kapiteins. Minister SEYFFARDT hakte echter den knoop flink

1) Vergelijk blz. 402 met noot 3).

door en benoemde COOL, ingaande 1 November 1892, tot leeraar H.K.S. Genoemde kapitein „bezat groote gaven als leeraar, was door zijn plaatsing bij het N.I.L. meer dan een ander op de hoogte van de toepassingen der versterkingskunst in die bezittingen en had in zijn ruim 22-jarigen diensttijd als officier ruim 8 jaar als leerling en leeraar bij inrichtingen van onderwijs en ruim 14 jaar bij den troep of bij de Genie gediend”.

„Uwe benoeming tot leeraar H.K.S.”, schreef men aan COOL, „wordt in breeden kring beschouwd als een rehabilitatie”. Doch dit kon hoogstens den *ambtenaar* gelden. Zooals hiervóór overtuigend bleek, had noch de mensch noch de militair COOL, en *allerminst* de *staatsburger* eenige rehabilitatie van noode.

Kort zou de vreugde duren! 1 September 1892 ter voorbereiding bij de H.K.S. aangekomen, werd hij reeds einde van dat jaar door den I.d.G., die inzake de plaatsing aan de H.K.S. het pleit tegenover den M. v. O. had verloren en die COOL niet goed gezind was (blz. 457), beoordeeld als vooralsnog niet geschikt voor bevordering bij het Wapen wegens onvoldoende ervaring in de uitvoering van Geniewerken. *Volgens den toen aangelegden maatstaf zou thans geen enkele kapitein der Genie bevordering kunnen maken!*

De beoordeeling van den I.d.G. zou tot gevolg hebben, dat COOL, die h.t.l. zijn vierde betrekking als kapitein kreeg, nadat hij er in N.-I. in dien rang drie had vervuld, vóór bevordering tot Majoor zijn schoone, pas aanvaarde betrekking weer vaarwel zou moeten zeggen om te bouwen. COOL reclameerde onder verwijzing naar zijn geheele loopbaan en het vele, dat hij, *ook in steen en ijzer*, in verschillende rangen, zoowel h.t.l. als in N.-I. had gebouwd. Zijn rechtstreeksche chef in N.-I., onder wien COOL 2¾ jaar had gediend, Majoor KIELSTRA, toen lid van de Tweede Kamer, gaf een zeer gunstig getuigschrift omtrent zijn bekwaamheden en zijn dienstprestatieën. De zaak werd ten slotte door M. v. O. SEYFFARDT *mondeling* afgedaan met last, dat de stukken, waaruit COOL's veelzijdige werkzaamheid ook op *bouw*-gebied bleek, bij de B.L. zouden worden opgelegd en dat deze zaak verder van geen nadeeligen invloed op zijn loopbaan zou zijn. De later zoo terecht ingevoerde *methodische* behandeling van bezwaarschriften door *vaste* reclamecommissieën, met een *schriftelijke* afdoening des Ministers tot slot, bestond toen nog niet. Dit wreekte zich op COOL. M. v. O. SEYFFARDT trad in 1894 af en toen medio 1895 een nieuwe I.d.G. optrad, vatte deze de kwestie COOL onmiddellijk weer op, zoodra de C.G.S. had verklaard, dat van een in overweging zijnde plaatsing bij den G.S. voorloopig was afgezien. Als gunst in het belang van het onderwijs wist de directeur der H.K.S. de terugplaatsing nog te verschuiven tot 1 Mei 1896! Een in uitzicht gestelde plaatsing als E.A.I. te 's-Gravenhage bleef bewaard voor den adjudant van den I.d.G., en zoo moest COOL 1 Mei 1896 de H.K.S. verlaten om te Breda proeven van bekwaamheid af te leggen door de Chassékazerne te bouwen. Hier

stond hij aanvankelijk onder een enkele jaren ouderen, voor den naast hoogerem rang gepasseerden kapitein E.A.Ingenieur!

Als leeraar H.K.S. schreef COOL, gedreven door zijn rechtvaardigheidszin en zijn open oog voor hoogere, algemeene belangen, in Het Vaderland tegen de terugplaatsing van die Inrichting naar Breda, welke de toenmalige M. v. O. in overweging had, omdat zij toch een ander gebouw behoorde te krijgen.¹⁾ Later schreef COOL: „Ik vond deze overplaatsing van onze hoogste militaire Inrichting naar een provinciestadje verkeerd”.

Verdere publicatiën uit zijn H.K.S. tijd zijn een vrijwel vernietigende kritiek²⁾ op de „Proeve eener organisatie van Neerlands weermiddelen” (1894) door Luitenant-Generaal KROMHOUT, I.d.G. In diens plan werd ons toenmalige kleine Veldleger nog verzwakt, werden de liniën volgepropt met 34.000 man bewakings- en 29.000 man bezettingstroepen van onze beperkte krijgsmacht, terwijl alleen de genietroepen werden verdubbeld. De kritiek was dus gerechtvaardigd. Op zijn exemplaar schreef de recensent: „Een stem uit het verleden”. Echt COOL!

De belangstelling inzake het N.I.L., inzonderheid in het Atjehvraagstuk, bleef levendig. Zoo recenseerde COOL in deze jaren onder den titel „Twintig jaren strijd” (M. Sp. 1893) VAN HEUTSZ' zeer bekende brochure: „De onderwerping van Atjeh”, welke beslissend is geworden voor een laatste keerpunt in ons Atjehbeleid, daarmede de definitieve, volledige onderwerping van dat gewest ten gevolge heeft gehad. Hiervóór wees ik er reeds op, hoezeer de denkbeelden van COOL en VAN HEUTSZ inzake Atjeh overeenstemden³⁾; duidelijk dus, dat COOL de brochure met groote ingenomenheid begroette. Een werk van veel wijderen omvang uit de leeraarsjaren is De Lombok-expeditie (1894), beschreven door W. COOL, met illustraties van G. B. HOOYER. Dit bijna 500 blzn. groot werk verscheen van einde 1894 tot Mei 1896 in afleveringen. Gelet op de nagenoeg volkomen mislukking van de eerste expeditie door de overvalling, was het een werk van teeren aard, om uit van alle zijden verkregen gegevens en inlichtingen een duidelijk, volledig en juist beeld te geven van hetgeen er tijdens en na de overvallingen had plaats gevonden. Slechts hier en daar laschte COOL een gematigde kritiek in. De M. Sp. oordeelde: „Dit onderzoek is op even onpartijdige en nauwgezette wijze geleid, als de uitslag daarvan behoorlijk gemotiveerd en met passende vrijmoedigheid is te boek gesteld”. Een Stafofficier N.I.L. schreef aan COOL: „Gij hebt U op meesterlijke wijze gekwetten van de beschrijving van het meest epineuse gedeelte 25/7 Augustus.”

Welk een beteekenis aan dit werk werd toegekend, kan o.m. hieruit

¹⁾ Zestig jaren hooger militair onderwijs, blz. 393/6, vooral blz. 395 noot.

²⁾ Het Vaderland van 8 t/m 15 Sept. 1894.

³⁾ Zie blz. 408, 412, 455/6 en 459.

blijken, dat te Londen in 1897 een Engelsche vertaling verscheen van E. J. TAYLOR, terwijl er sprake is geweest van een vertaling in het Maleisch.

Alvorens van de periode 1892/6 aan de H.K.S. af te stappen, moet nog een zeer belangrijk gebied van COOL's werkzaamheid worden vermeld, buiten zijn onderwijs vallende, n.l. zijn krachtige steun aan de propaganda voor het Reservekader in de eerste tijden van zijn bestaan.

Het initiatief tot deze zaak is volkomen uitgegaan van mijn vader, zoowel door zijn voordracht in Krijgswetenschap 1886/7¹⁾, als door een eigener beweging in 1893 door hem den M. v. O. ingediende Memorie.

De bedoeling van dit nationale instituut was om 1°. den band te versterken tusschen de leidende en vooraanstaande kringen van staatsbestuur en maatschappij met het leger; 2°. den weg te bereiden tot de invoering van den persoonlijken dienstplicht en 3°. te zorgen voor *militair gevormde* aanvoerders voor onze toekomstige legerreserve, hoedanig deze ook mocht worden ingericht.

Aan Minister SEYFFARDT, die, door de politiek aan handen en voeten gebonden, *langs wettelijken weg* niets voor onze levende strijdkrachten vermoecht te verrichten, was het hoogst aangenaam niettemin voor de toekomst een maatregel van zeer wijde strekking te kunnen treffen door het kadervraagstuk — basis van het legervraagstuk — een belangrijke schrede nader tot zijn oplossing te brengen.

Bij K. B. van 4 October 1893 werd het R.K. opgericht. 16 December d.a.v. zegde COOL mijn vader „met de meeste bereidwilligheid zijn volle medewerking toe, ten volle overtuigd van het nut, dat de nieuw getroffen maatregelen stichten.” Terwijl zoovelen van de meest vooraanstaanden in het leger sceptisch twijfelden of aarts-conservatief remden, soms tegenwerkten, ook hier COOL, als een der vooruitstrevenden, vooraan op de bres!

Het is na de oprichting een zeer zware taak geweest om de ideëele beginselen, aan het R.K. ten grondslag liggende, praktisch in toepassing te brengen in ons volk, waar de plaatsvervangng nog welig tierde en de leidende klassen zich meerendeels volkomen afzijdig hielden van ons weerwezen. Die taak werd nog in hooge mate verzaard door conservatisme, vooringenomenheid, soms vooroordeel en tegenwerking van leidende en andere legerkringen. Ik geloof niet, dat velen in den lande ooit hebben beseft, wat het heeft in gehad en welk een nimmer falende energie en overtuiging vereischt zijn geworden om het Reservekader in ons volk *in dien tijd* „erin” te werken. In latere jaren kwam daarbij de groote moeilijkheid om, toen volgende Ms. v. O., met miskenning van de fundamenteele grondslagen der regeling, de gunstige

¹⁾ Men zie van hem reeds Krijgswetenschap 1878/9, waarin vorming van „goed bruikbare reserve- en schutterij-officieren” wordt besproken.

bepalingen van Minister SEYFFARDT herriepen en het R.K. nagenoeg dood werd gereorganiseerd¹⁾, die teere plant toch voor *volkomen* ondergang te behoeden. Eerst de mobilisatiejaren hebben haar zóó doen opbloeien, dat onze weermacht thans zonder dat instituut onbestaanbaar moet worden geacht.

Later dien binnenlandschen veldtocht der eerste jaren met mij overziende, heeft mijn vader mij meermalen gezegd: „Wat de propaganda naar buiten betreft, niemand heeft mij daarbij krachtiger bijgestaan dan COOL”. Duidelijk stonden hem de hiervóór genoemde 3 hoofddoeleinden van het R.K. voor den geest en hij heeft die meermalen met groote overtuiging op meesterlijke wijze in de dagblad- en de vakpers uiteengezet en verdedigd.

1 Mei 1896 naar Breda overgeplaatst, bleef COOL daar tot zijn bevordering tot Majoor, 2e hoofdofficier bij het K.G.Trn. te Utrecht, op 1 Mei 1898, na bijna 29 jaar dienst als officier, verreweg de oudste kapitein van het Nederlandsche leger zijnde, die nog voor bevordering in aanmerking kwam! De algeheele voltooiing van de Chassékazerne te Breda mocht hij er niet beleven; later oordeelde men haar de mooiste en doelmatigste in het geheele land.

Bij den troep kwam de tactische genist weer in zijn element. In het tijdvak Mei 1898 tot November 1900, waarin hij te Utrecht bleef, werd te Harskamp een afzonderlijk permanent schietkamp voor de Infanterie ingericht; zulks is voor een belangrijk deel COOL's werk geweest; ook was hij met het toezicht op den aanleg belast.

Bij K. B. van 9 November 1900 werd Majoor COOL benoemd tot directeur der Hoogere Krijgsschool onder gelijktijdige overplaatsing bij den Generalen Staf; door den tragen gang van zijn bevordering kwam hij bij dat dienstvak achter eenige jongeren te staan. Intusschen heeft Minister ELAND door deze daad, zooals COOL later zelf heeft geschreven, een eind gemaakt aan het „onderdrukkingstijdperk” uit zijn militaire loopbaan. Maar COOL telde nu reeds ruim 31 officiersdienstjaren en binnen 9 jaar zou zijn eigenlijke *militaire* loopbaan geëindigd zijn!

Eindelijk werd COOL op een verantwoordelijken post geplaatst, waar hij zijn groote gaven en kundigheden dienstbaar kon maken in zijn dagelijkschen dienstkring. De benoeming was een tweede, nu beslissende rehabilitatie en een belooning voor al het moedig gedragen leed.

1) Reeds 7 Oct. 1894, kort na de eerste herziening van de bepalingen onder M. v. O. SCHNEIDER, schreef COOL mijn vader: „'t Heeft er heel veel van of men het kind opzettelijk wel niet wil doodslaan in eens — dat durft men misschien niet — maar langzaam aan verval van krachten wil laten doodkwijnen”. Onder M. v. O. BERGANSIUS (1901/5 zou het nog veel erger worden! Deze schreef, in dit Tijdschrift, kort vóór hij voor de tweede maal M. v. O. werd, nopens het R.K.: „Deze instelling is in haren tegenwoordigen vorm inderdaad eene woekerplant van het leger” (M. Sp. 1900, blz. 657).

COOL gevoelde zich aan het hoofd van de H.K.S. op zijn plaats en was er, evenals later in den R. v. St., volkomen gelukkig in zijn werk.

Nagenoeg 7 jaar heeft hij gestaan aan het hoofd van onze hoogste inrichting van militair onderwijs. En aangezien hij vervolgens $1\frac{3}{4}$ jaar I.M.O. is geweest, kon nu bijna 9 jaar in één doorgaande lijn, die van het militair onderwijs, worden gewerkt.

COOL was nog Majoor bij de Genietroepen, toen hij werd benoemd tot lid van eene Staatscommissie, ingesteld bij K. B. van 21 October 1898 om de Regeering voor te lichten nopens de uitvoerbaarheid van eene samensmelting der officierskaders van het leger h.t.l. en dat in N.-I., de z.g. fusie van officierskorpsen. Die Staatscommissie dankte haar ontstaan aan een brochure „Samensmelting der officierskaders. Verbetering door bezuiniging” (1895), welke tot 1906 een verbazend aantal pennen in beweging gebracht en ook tot hartstochtelijke debatten aanleiding gegeven heeft. Met groot talent, ook ongelooflijk volhardingsvermogen, heeft „De Schrijver der Brochure” telkens alle aanvallen afgeslagen, nieuwe gezichtspunten geopend en nieuwe voordeelen van zijn stelsel ontdekt.¹⁾ De Staatscommissie bracht 15 Juni 1901 haar Rapport uit. De eindstemming was een zuivere partijstemming; het officierskorps N.I.L. wenschte destijds de fusie niet. De Commissie telde, behalve den Voorzitter, 3 officieren van het Nederlandsche, doch ook 3 van het N.I.L. Daar de Voorzitter Raad-Adviseur aan het D. v. K. was, hoofd der afdeling „Militaire Zaken”, viel de fusie met 4 tegen 3; wel kon een aantal gebreken van den bestaanden, gescheiden toestand *ten deele* worden weggenomen. COOL, die met zooveel succes in beide legers had gediend en, h.t.l. teruggekeerd, de Indische belangen zóó met volle aandacht was blijven volgen, was met zijn ruimen blik een overtuigd voorstander van de fusie. In de notulen nopens eene der vergaderingen teekende hij aan: „Wel moet het stelsel goed zijn, dat het met zulke argumenten moet worden bestreden!”

Nog slechts kort directeur der H.K.S. zijnde, werd hij 26 April 1901 gekozen in het bestuur der Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, waarin hij gebleven is tot hij, in Juli 1909 M. v. O. geworden, meende daarvoor te moeten bedanken. COOL is daar steeds een zeer gezien lid geweest, die krachtig heeft bijgedragen aan het tot stand komen van het z.g. Wetenschappelijk Jaarbericht, waarvan de eerste jaargang liep over het vereenigingsjaar 1905/6. Ook was hij voorzitter van de speciale commissie voor dat Jaarbericht.

Toen COOL directeur van de H.K.S. werd, was het ook door hem met nadruk verdedigde²⁾ stelsel met 3 jarigen cursus geconsolideerd. Verder konden hier in den gang van zaken slechts detailverbeteringen worden aangebracht. Als de belangrijkste daarvan moet worden aan-

1) Schrijver der brochure was het lid van de Algemeene Rekenkamer J. L. LE BRON DE VEXELA, voorheen luitenant-kolonel der Grenadiers. Hij was 2 jaar gedetacheerd geweest bij het N. I. L. en was Ridder M. W. O.

2) Vergelijk blz. 413 en 414.

gemerkt de invoering van strategische oefeningen op de kaart in het oudste jaar, aanvankelijk alleen voor *krijgskundige studiën h.t.l.* Als bekroning van het onderwijs zijn die oefeningen onmisbaar. Later zijn zij ook ingevoerd voor de officieren van het N.I.L., de intendance en de marine, terwijl thans in den zomer ook met het oudste studiejaar analoge oefeningen op het terrein zijn ingevoerd.

Uiteraard werkte COOL voorts op versterking van het Indische element in het onderwijs aan de officieren van het N.I.L., waarbij hij een krachtigen steun vond in den door hem aan de H.K.S. gebrachten Stafkapitein TÜCKERMANN der Genie N.I.L.

Voorals I.M.O. heeft hij voorts, toen hij onder M. v. O. SABRON de omstandigheden daartoe gunstig achtte, gestreden voor het *gereglementeerd* toekennen van voorrechten aan hen, die de studiën aan de H.K.S. met goeden uitslag hebben gevolgd: bijzondere betrekkingen; vóórbevordering; eenig financieel voordeel; het dragen van een onderscheidingsteeken, enz. Na afschaffing in 1875 van de inderdaad buiten-sporig hooge voorrechten van de oud-leerlingen Stafschool (blz. 401), was in dezen nimmer meer *methodisch* iets verricht.

Toen in 1925 de onderscheidingsteekenen voor G.S. en Int. inderdaad werden ingesteld, schreef de Generaal mij 29 Augustus van dat jaar: „eindelijk voor de officieren, die de H.K.S. met goed gevolg doorliepen, een afzonderlijk insigne. Daarop hebben wij zoowat een halve eeuw aangedrongen”. Ook toen begin 1927 door den M. v. O. LAMBOUY de z.g. vóórbevordering voor ex-krijgsscholieren ingevoerd en in vaste banen werd geleid, had zulks COOL's volle instemming. Helaas heeft de gelijknamige M. v. D. bij L.O. 1929, No. 36, zijn geheele stelsel weer omvergeworpen; daarmee keerde hij terug tot den vicieusen toestand van voorheen, waarbij alles op losse schroeven staat en aan het persoonlijk inzicht van somtijds *zeer persoonlijk* denkende chefs is overgelaten.

Uit het H.K.S. tijdperk dagteekent COOL's studie „Onze Defensie”, waarvan echter alleen het eerste gedeelte, de reorganisatie van onze levende strijdkrachten, is verschenen (M. Sp. 1903). De legerwetten-ELAND waren toen in begin van uitvoering en het vraagstuk mocht zeer actueel heeten. Hoewel COOL lang niet al zijn daarin neergelegde idealen heeft kunnen verwezenlijken, heeft zij later gediend als basis voor de door hem ontworpen militiewet (COLIJN, 1912) en hem later stellig in aanmerking gebracht voor M. v. O.

Hij stelde voorop: „geen reactie intusschen op geenerlei gebied” en „de verdediging onzer onafhankelijkheid, die schoone taak, eischt de deelname van *al* onze krachten, van het *geheele* Nederlandsche volk”.

Schier onnoodig te zeggen, dat COOL bij den *zoogenaamden* algemeenen dienstplicht moest blijven staan, dat ook hij wegens de kosten niet tot den *inderdaad* algemeenen dienstplicht kon geraken. Door de lichamelijke eischen voor den dienst te verscherpen (ook de minimum lengte werd

verhoogd) en de bestaande vrijstellingen op milde wijze uit te breiden met die voor kostwinners, drukte COOL de toen beschikbare jaarlijksche lichting van 48.000 man tot een contingent van 26.500 man; hij wees er daarbij op, dat in landen met algemeenen of nagenoeg algemeenen dienstplicht het contingent bijna nergens meer dan 50 à 60 % van het aantal ingeschrevenen bedroeg. In elk geval was de sprong van dit voorstel ten opzichte van het bestaande (12.300 volledig en 5.200 kortgeoeffenden; 12 jaar t.v. nog slechts 11.000 man) zeer aanzienlijk. Consequentiën van deze basis waren: verjonging van onze krijgsmacht: in het actieve leger 3 lichtingen en één herhalingsoefening minder; geleidelijke terugbrenging van den eerste-oefeningstijd tot 6 maanden voor niet-, tot 4 maanden voor wèl vóórgeoeffenden; invoering van een 2-ploegenstelsel om met zulk een groot contingent uit te komen in de bestaande kazernes.

Wat de legerorganisatie betreft, keurde COOL het af, dat de 5e en 6e bataljons der regimenten eerst bij mobilisatie werden gevormd. Hij kwam dus tot 12 × 6 bataljons reeds in vreedetijd. Regimenten à 6 bataljons achtte hij veel te sterk, van den Duitschen tusschenschakel: brigades, wilde hij niet weten. Zoo kwam hij vanzelf tot een organisatie van ons leger in 6 Divisiën van de destijds bestaande samenstelling: 3 regimenten à 4 bataljons.

Waar COOL het toen in opkomst zijnde verdubbelingsstelsel verwierp¹⁾, konden de kosten der encadreering slechts worden beperkt door vermindering van het beroepskader *per eenheid*; voor een zoo energiek propagandist voor en verdediger van het reservekader uiteraard absoluut geen bezwaar. Zoo kwam COOL tot deze zeer moderne thesis, aansluitende bij zijn ook in verschillende andere opzichten den tijd vooruit zijnde studie: „Wat het *beroepskader* aangaat, zal zich in de toekomst de vermindering zoover kunnen en moeten uitstrekken, dat men slechts het voor de opleiding en kadervorming der dienstplichtigen vereischte overhoudt. Het *minimum* aantal *instructeurs* vormt dus de basis voor de sterkte van dat kader”.

Ten slotte verdient nog vermelding, dat de Schr. pleitte voor een zoover mogelijk doorgevoerde localisatie der militie. De 3 N.O. provinciën b.v. zouden één der 6 Divisiëdistricten vormen; de daar mobiliseerende Divisie zou zich daar bij mobilisatie aanvankelijk, gedwongen of vrijwillig, kunnen handhaven.

In 1901 bevorderd tot luitenant-kolonel, werd COOL ingaande 16 Maart 1905 kolonel van den G.S. en bleef hij directeur van de H.K.S. Hoewel de organisatie van die Inrichting een „hoofdofficier” aan haar hoofd eischte, was nog geen voorganger bij bevordering tot dien rang in genoemde betrekking gehandhaafd. Het was dus voor den betrokkene een zekere onderscheiding, een erkenning voor bewezen diensten, en een

¹⁾ Dit stelsel was voor het eerst krachtig verdedigd door kapitein van den Generalen Staf VAN DER HOOG in Krijgswetenschap. 1899/1900, blz. 245 e.v. Reorganisatie van het Nederlandsche leger.

schadeloosstelling voor eertijds ondervonden teleurstellingen. Daarbij kwam, dat de Inrichting steeds belangrijker en omvangrijker werd, dat continuïteit in hare leiding (zonder overdrijving) gewenscht was, en dat aan COOL ook meer en meer de pas werd afgesneden voor terugkeer tot zijn eigen Wapen. Zóó vreemd werd die handhaving toen geoordeeld, dat sommige dagbladen het gerucht lanceerden, als zou COOL weldra bestemd zijn voor Gouverneur der K.M.A. Een ander blad, dat tegensprekende, voegde er terecht aan toe: „Het ware dan ook al te absurd bij bevordering in mindere conditie te komen”.

Met ingang van 1 October 1907 werd COOL benoemd tot I.M.O. en 1 November d.a.v., toen er een nieuwe I.d.G. werd aangesteld, op wien hij had moeten wachten, bevorderd tot Generaal-Majoor. Toen Generaal SABRON Juli 1909 om gezondheidsredenen en omdat het ambt hem zeer was tegengevallen, meende te moeten aftreden als M. v. O., volgde COOL hem op. Hij aanvaardde de portefeuille van Oorlog, in ons land eigenlijk nooit benijdbaar, onder bijzonder moeilijke omstandigheden. Zijn bekwame voorgangers STAAL en VAN RAPPARD waren gestruikeld over het blijvend gedeelte, terwijl zijn onmiddellijke voorganger de infanterie, door de invoering van het tweeploegenstelsel, in ongunstigen toestand had achtergelaten. Een legio aantal reclamezaken van officieren was bij de Tweede Kamer aanhangig; sommige leden namen ze onder hunne bescherming en hielden ze met voorliefde warm, soms tot 7 jaren lang! Daarbij waren ook de internationale omstandigheden weinig gunstig: men gevoelde den wereldoorlog, het antagonisme van 2 groote coalities, zich met het jaar toespitsen, maar nog bleef het in Nederland zeer moeilijk om het noodige voor de defensie gedaan te krijgen.

Gelet op dit alles is het duidelijk, dat COOL zijn ambt zonder groote geestdrift aanvaardde. Hij begreep al dadelijk, dat om financieele redenen een deel van zijn idealen onvervuld moest blijven, een ander in langzaam tempo verwezenlijkt. Ook heeft het hem zeker niet ontbroken aan zelfkennis ten aanzien van enkele eigenschappen, welke hij niet in voldoende mate bezat voor zulk een zwaar ambt, ten deele te vervullen in de Tweede Kamer; in de pers was reeds twijfel uitgesproken omtrent de kracht van zijn bewind en zijn vaardigheid in het debat. Men zat midden in de uitvoering van de legerwetten-ELAND van 1901, waarbij de kaderquaestie, als het hinkende paard achteraan gekomen, en de vraag, hoe de landweer tot een bruikbare wapenmacht te maken, de hoofdzaken vormden. Door de invoering van het reservekader en den persoonlijken dienstplicht, alsmede het vergroote contingent, begon er meer licht en lucht door onze weermacht te spelen. Hare democratisering was in gang, maar vooral mede daardoor voerde in het leger zelf de oude richting een krachtig achterhoedegevecht.

Bij dit alles kwam nog een *politieke* bijzonderheid, welke mede noodlottig is geworden voor COOL's ministerieel leven, zelfs als een vitium originis kan gelden. Hij nam zitting in een Kabinet van rechts, hoewel

hij, in politiek opzicht „gematigd onverschillig”, in zijn hart beslist van liberalen huize was en in militair opzicht steeds *zeer* vooruitstrevend was geweest. Dit heeft inzonderheid de A. R. partij met haar leider Dr. A. KUYPER hem nooit vergeven. Gevallen als het bijwonen van een vliegdemostratie op Zondag, het niet willen toestaan, dat muzikanten mochten weigeren om op Zondag deel te nemen aan uitvoeringen werden van die zijde geweldig opgeblazen en droegen bij tot zijn val.

Gedurende zijn Ministerschap, dat liep tot 4 Januari 1911, heeft COOL verschillend kleiner werk tot stand gebracht, en groote zaken, zooals een nieuwe militie-, landweer- en landstormwet¹⁾, alsmede de reorganisatie der B.A. (invoering van de 3 stukken batterij, zuiver verdubbelstelsel), ook een betere materieel-uitrusting van het leger, voorbereid. Wat arbeid van wetgeevenden aard betrof, vond zijn opvolger, die grootendeels met de eer ging strijken, „de velden rijp en geel om te oogsten”, zooals een hoofdamtenaar van het D. v. O. het mij destijds uitdrukte.

Tot meer bescheiden zaken, door COOL tot stand gebracht, behooren:

1°. Een wetsvoorstel om, bij behoud van de C.S. en het gewone toelatingsexamen tot de K.M.A., den toegang tot die Inrichting zonder examenen open te stellen voor houders van eindexamen H.B.S. en Gymnasium B.; inleiding tot de *volledige* aansluiting.

2°. Instelling van een Staatscommissie (K. B. 2 Juni 1910) tot geheele moderniseering van het militair onderwijs. De Minister gaf in 12 punten zelf de grondslagen aan. Haar verslag—1913 is door den oorlog blijven liggen, maar toch is het meerendeel dier punten (volledige aansluiting; opheffing der C.S. en van den H.C., enz.) daarna in vervulling gegaan. Minister COOL heeft er dan ook in belangrijke mate toe bijgedragen om de tweede en laatste etappe in te luiden, de moderne denkbeelden op het gebied van het militair onderwijs geheel in vervulling te doen gaan.

3°. Instelling van de z.g. Bevredegingscommissie, later Legercommissie genoemd (K.B. 12 December 1910; amendement MARCHANT).

4°. Een proef met eenjarigen oefentijd bij de B.A., drie jaar achtereen door schrijver dezes met zijne batterij genomen.

5°. Invoering van een verbeterde methode inzake het houden van groote manoeuvres, waarbij vooral legering en verpleging meer overeenkomstig den oorlogstoestand plaats vonden (in 1911 voor het eerst tot uiting gekomen).

6°. Invoering van het reservestelsel ook bij den G.S.

¹⁾ Eerstbedoelde stond in algemeenen zin op de basis van COOL's Defensiestudie van 1903. Ofschoon deze nu $\pm$ 7 jaar oud was, bleef het contingent à 23.000 man lager dan daar aangegeven was. De M. v. Fin. had, mede namens de Katholieke partij, uitdrukkelijk te kennen gegeven, dat zulks de uiterste concessie was, waartoe die partij te bewegen was. Zie COOL's belangwekkende mededeelingen ter zake in Allen Weerbaar van 8 Jan. 1926.

Een eerste echee leed Minister COOL voor zijn gevoel bij de uiteindelijke afdoening van de reclame van Overste KOCK, 7 jaar nadat die zaak aan de orde was gekomen. Hoewel de Ministers STAAL en SABRON haar volkomen hadden onderzocht en beiden hem ongeschikt voor bevordering hadden verklaard, nam de Tweede Kamer een ook door COOL zeer bestreden motie aan, waarbij zij in deze intern-militaire aangelegenheid haar eigen oordeel stelde boven dat der hoogste legerautoriteiten. COOL kon zich, hoewel de zaak geheel over *zijn* hoofd heenging, met die verplaatsing van macht van den verantwoordelijken Minister naar de Tweede Kamer niet vereenigen en besloot af te treden. De Minister-raad haalde hem over op dit besluit terug te komen.

Zeer moeilijk had de Minister het in October 1910 bij de behandeling van een suppletoire oorlogsbegrooting 1910, waarop 5 bestreden punten, geen van alle van principieel belang. Bij dit voorhoedegevecht kreeg de Minister de voorloopige waarschuwing en trad het vitium originis reeds duidelijk aan het licht. Bij drie daarvan leed hij een echee; de splitsing van de IIIe Afd. D.v.O. in 2 onderafdeelingen haalde hij er slechts door na de portefeuillequestie gesteld te hebben. Bij alle wèl-denkenden in den lande liet deze behandeling een zeer onverkwikkelijken indruk achter. De Kameroverzichtschrjver van het Handelsblad noemde het een „weezinwekkend en ergerlijk bedrijf” en schreef: „Men wilde den Minister wel helpen uitputten, maar hem nu reeds den genadeslag geven en dat om zoo'n beuzelige zaak; dat ging toch niet”. Algemeen trok het de aandacht, dat de invloedrijke leider der A. R. partij steeds tegen den Minister stemde.

De groote storm brak los bij de oorlogsbegrooting voor 1911, waarin Minister COOL voorstellen had doen opnemen tot niet onaanzienlijke verbetering van de officierstractementen, waarop reeds jaren werd gewacht. 16 Dec. 1910 dienden 3 vooraanstaande leden van 3 voorname politieke partijen een motie in om die voorstellen terug te nemen en *spoedig* nieuwe voorstellen in te dienen, waarin ook een nieuwe pensioenregeling was opgenomen. Het sustenu was, dat die zaken in onderling verband moesten worden beschouwd en dat men alleen aldus de financieele gevolgen kon overzien. COOL verzette zich krachtig: een nieuwe pensioenregeling zou de zaak zeker één jaar vertragen, en de officieren moesten eindelijk worden geholpen.

De Ministerraad trachtte nog om COOL over te halen, doch deze speelde va banque, wellicht mede, omdat het Ministerschap zijn krachten reeds begon te ondermijnen. Nadat het stellen van de portefeuillequestie hem op het allerlaatste oogenblik op ongelukkige wijze door het Kamerlid DE SAVORNIN LOHMAN als ontfutseld was ¹⁾, nam de Tweede Kamer 17 Dec. 1910 de motie aan met 36 tegen 31 stemmen. 20 Leden van de rechterzijde waren den Minister ontvallen; deze vond daarin

¹⁾ De Handelingen zwijgen volkomen van diens aandeel in dezen, doch door de dagbladen ligt het vast.

aanleiding om aan de Koningin zijn eervol ontslag als M. v. O. te verzoeken. Algemeen werd de leider der A. R. partij, zelfs door de leiders van bevriende politieke partijen, als de auctor intellectualis van dit gebeuren gebrandmerkt. Een groot deel der pers sprak unaniem haar afkeer uit van een dergelijke politiek. Pogingen, door het Eerste Kamerlid 't Hooft en den genoemden heer DE SAVORNIN LOHMAN aangewend om COOL te bewegen terug te komen op zijn besluit, faalden. Hoezeer het hem aan het hart ging na ruim 41 jaar 's Lands dienst en de krijgsmacht vaarwel te zeggen en zóóveel zeer *belangrijk* werk in een zeer ver gevorderd stadium van voorbereiding achter te laten, hij antwoordde kort en krachtig: „'t gaat niet.”

COOL's opvolger haalde eenigen tijd later de ontwerp-militiewet, op enkele punten gewijzigd, de landweer- en landstormwet, bijna niet gewijzigd, met vlag en wimpel er door. Zeer merkwaardig was, dat hij, ofschoon mede een dergenen, die zich in Dec. 1910 op financieele gronden krachtig tegen *afzonderlijke* verbetering van de tractementen had uitgesproken, bij een suppletoire oorlogsbegrooting voor 1911 met feitelijk geheel dezelfde tractementsverhooging kwam, *ook zonder nieuwe pensioenregeling*. En thans ging ook deze zaak er zeer gemakkelijk door, mede binnengehaald door dezelfde partij, welke haar tegen COOL zóó had bestreden! C'est ainsi que s'écrit l'histoire!

COOL, bij K.B. van 31 Maart 1911 benoemd tot Luitenant-Generaal der Genie, bleef nog tot 1 Juni 1911 ter beschikking van den M. v. O. Met ingang van laatstgenoemden datum werd hij op verzoek gepensionneerd, onder dankbetuiging voor de veeljarige en belangrijke diensten, den Lande bewezen. Voor een benoeming tot C. der St. v. A. had hij, na rijp beraad, bedankt. Wèl bewerkte hij nog, op zijn verzoek en na verkenning ter plaatse, voor den M. v. O. een Memorie betreffende de versterking van onze kust, zulks in verband met het in omwerking zijnde wetsontwerp nopens het kustfonds.

Na zijn aftreden als M. v. O. werden COOL van de meest verschillende zijden blijken van waardeering en hoogachting. Zoo kreeg hij van de Nederlandsche Officieren Vereeniging een bijzondere dankbetuiging voor zijn moedig standhouden inzake de verbetering van de officierstractementen, terwijl hij ook weldra benoemd werd tot eereid van de Koninklijke Vereeniging van gepensionneerde officieren van het Nederlandsche leger.

COOL, steeds een human en ethisch aangelegd mensch, was uiteraard een vriend van de onderofficieren, al moest hij zich als M. v. O. wel eens scherp uitlaten over het te dringerig ageeren van „Ons Belang”. Toen het Hoofdbestuur dier vereeniging in 1911 uitzag naar vooraanstaande personen op het gebied van volkswontwikkeling en opvoeding om zitting te nemen in een Commissie, welke bij den cultureelen arbeid der organisatie zou dienen van voorlichting en advies, verklaarde COOL zich genegen het voorzitterschap dier Commissie te aanvaarden. In naam heeft hij dat bekleed tot 1919, in werkelijkheid

tot Aug. 1914, toen de wereldoorlog voorloopig ook dezen arbeid lam legde. Later schreef hij op gedenkdagen meermalen in *Het Militair Weekblad*, terwijl hij den onderofficieren ook andere blijken van belangstelling schonk.

Ook na zijn pensionneering bleef COOL al wat 's Lands verdediging en weerbaarheid betrof van nabij en met groote belangstelling volgen. Niet lang behoefde hij met gekruiste armen over elkaar te zitten, want 8 Febr. 1912 werd hij benoemd tot lid en voorzitter van de Commissie, belast met de directie van de weduwen- en weezenkas voor de officieren van de landmacht. Weldra nam deze Commissie, 1 Jan. t.v. bijna geheel vernieuwd, een herziening van de statuten dier Instelling ter hand, hetgeen een werk van langen adem bleek.

Intusschen deed COOL als „gepensionneerd Luitenant-Generaal, oud Minister van Oorlog”, in 1912 en begin 1913 een 2-tal belangrijke, uitvoerige brochures verschijnen. Zij behandelden de voornaamste zaken, welke COOL, evenals de legerwetten 1912, had doen voorbereiden, doch waarover zijn opvolger COLLJN wetsvoorstellen had ingediend, welke op belangrijke punten afweken van COOL's denkbeelden. De eerste brochure had tot titel „Het wetsontwerp tot reorganisatie van het leger”. Hij bleef hier geheel zijn studie van 1903 getrouw, ging dus met M. v. O. COLLJN mede, die reeds in vrede tijd kaders voor 72 (contra de 48 bestaande) bataljons infanterie à 4 compagnieën eischte, wilde, evenals deze, niets weten van het toen vooral door Kolonel BOSBOOM (*N. Ct.*) gepropageerde verdubbelstelsel, doch kwam ook andermaal terug op zijn voorstel van 1903 om niet — zooals Minister COLLJN nu wilde — de bestaande regimenten om te vormen tot brigades van 2 regimenten à 3 bataljons, doch 6 Divisiën te vormen van 3 regimenten à 4 bataljons (blz. 467). Daarbij zou dan de geleidelijke oprichting van 2 nieuwe regimenten V. A. noodzakelijk zijn. Hierop strandde COOL's plan, ook bij den Minister, die overigens grifweg toegaf, dat COOL's organisatie beter was, indien men niet op de kosten lette.

De tweede brochure heette „De nieuwe Regeeringsvoorstellen ter verbetering van de Kustverdediging”. De kosten van een z.g. kustfonds, door de Ministers COOL en WENTHOLT aanvankelijk op 46½ millioen geraamd, waren na bezuiniging en nadat alles, voor de Marine uitgetrokken, naar de gewone begrotingen zou worden overgebracht, niettemin nog op 25 millioen geraamd. Bij het vele, dat destijds de levende strijdkrachten eischten voor organisatie en materiele uitrusting, viel er niet aan te denken, bovendien dat bedrag beschikbaar te krijgen. Daarom vroeg Minister COLLJN een fonds van 12 millioen om daaruit de meest urgente helft der voorzieningen, voornl. een verbeterd fort Kijkduin en een nieuw fort bij Vlissingen, te bestrijden, benevens belangrijke voorzieningen aan Harssens, IJmuiden en Hoek van Holland. Na 4 jaar kon dan, meende de Regeering, een tweede

fonds voor de 2e helft volgen. COOL kon zich met dezen gang van zaken niet vereenigen: „De geschiedenis van het Kustfonds laat toch weinig ruimte voor optimistische verwachtingen”. Boven al hetgeen de Regeering „urgent” achtte, had de Schr. nog zooveel, dat hij kwam tot een fonds van minstens 23½ millioen. Bovendien leverde hij nogmaals een krachtig pleidooi voor overgang van de bediening der kustbatterijen naar de Marine, wat reeds M. v. O. SABRON in het ontwerp had doen opnemen; ook de oud-Ms. v. O. SCHNEIDER en RIDDER VAN RAPPARD, beiden artilleristen, hadden reeds dien overgang bepleit.¹⁾

COOL kreeg in dezen zijn zin niet. M. v. O. COLIJN had aan het *kleine* plan een begin van uitvoering gegeven, toen de wereldoorlog tusschenbeiden kwam; het werk aan Kijkduin en Vlissingen moest worden stilgelegd. Na afloop van dien oorlog achtte men onze kust door Engeland gedekt en is voor de verdediging daarvan schier niets meer geschied.

Toen begin 1913 het lid van den Raad van State Jhr. J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL, gepensionneerd Luitenant-Generaal en oud-M. v. O., was overleden, werd COOL met ingang van 16 April d.a.v. tot zijn opvolger benoemd. Het werk in dit hooge College heeft den Generaal steeds in hooge mate aangetrokken. Het was hem een groote vervulling om zijn krachten te kunnen blijven wijden aan zijn land, ook zijn bijzondere belangstelling te schenken aan tal van voorname vraagstukken van zeer uiteenlopenden aard en daaromtrent doorwrochte adviezen uit te brengen. Door zijn veelzijdig militair verleden en zijn studiën, bekroond door zijn Ministerschap, ook door zijn groote en algemeene belangstelling naar buiten, zijn groote werklust en werkkraft, was de Generaal zeker een der allermest aangewezenen voor de bestaande vacature. Daarbij kwam nog als toevallige bate, dat hij tevens ingenieur was, zoodat hij niet alleen kon zitting nemen in de afdeelingen Marine en Oorlog van den Raad, doch ook zeer vele prae-adviezen uitbracht omtrent al, wat onder Waterstaat ressorteerde.

Van het werk van den R. v. St. blijkt nagenoeg niets naar buiten; zoo kan van COOL's aandeel daarin weinig meer worden getuigd, dan dat hij het met groote toewijding en voorliefde gedurende ruim 15½ jaar heeft vervuld. Zware jaren, waarin soms 600 wetsvoorstellen e.d. den Raad passeerden, heeft hij daarin gedurende, maar vooral ook na den wereldoorlog medegemaakt.

Eén daad van COOL moet hier echter nog worden vermeld, omdat zij nog éénmaal zijn impulsieve, in hooge mate strijdbare natuur der jongere jaren typeerde en geheel viel uit het kader van dien Raad. „Les extrêmes se touchent”; zóó doet COOL's laatste brochure, op 67-jarigen leeftijd, spontaan, scherp en ondeugend, in hooge mate

¹⁾ De toenmalige I. G. der A. verweet aan COOL, evenals aan diens voorganger SABRON, dat zij terzake „ondeskundigen” waren.

denken aan zijn eerste, die van den 19-jarigen cadet tegen Gouverneur SCHÖNSTEDT (blz. 397/9).

Toen Mei 1915 in de Tweede Kamer een wetsvoorstel werd behandeld om den landstorm met een paar reeds gepasporteerde, dus zeer oude lichtingen te verlengen, gaven de leiders van verschillende politieke partijen den M. v. O. onverholen te kennen, dat men *onder de bestaande omstandigheden* veel meer van hem had verwacht, n.l. den inderdaad algemeenen dienst- of oefenplicht. Tezelfder tijd zette Volksweerbearheid onder haar energieke voorzitter A. E. DUDOK VAN HEEL een beweging daarvoor op touw, terwijl tal van vooraanstaande personen een Adres daarvoor tot de Tweede Kamer richtten; 3 oud-Ms. v. O., waaronder COOL, betuigden adhaesie met dat laatste. Door de toen aan het licht getreden mentaliteit aangemoedigd, trok de M. v. O. *eindelijk* de stoute schoenen aan en diende een wetsvoorstel in tot (tijdelijke) uitbreiding van den landstorm; dit wetsontwerp zou ons, *zoolang de oorlog duurde*, den inderdaad algemeenen dienstplicht brengen. De openbare behandeling in de Tweede Kamer op 23 Juli 1915 bracht echter tweeërlei verrassing: 1°. was de geestdrift aldaar sedert medio Mei aanzienlijk bekoeld; men wenschte geen uitbreiding der organisatie, slechts *geleidelijke* aflossing van alle onder de wapenen zijnden door landstormers en daarna stopzetting van den maatregel; om hieraan tegemoet te komen verlaagde de M. v. O. de maximumleeftijdsgrens van 40 tot 30 jaar; doch 2°. sloeg de M. v. O. bij de mondelinge behandeling een zeer eigenaardig figuur, doordien hij niet bleek te weten, dat in de M. v. A. nopens dit zeer beknopte wetsontwerp duidelijk stond, dat de wet was bedoeld als *aflossingswet*. Het minder gunstig gestemde deel der Kamer maakte daarvan handig gebruik en de M. v. O. verklaarde: „De Regeering moest de gevolgen van den lapsus voor haar rekening nemen”!

Deze gang van zaken was COOL te machtig. In twee dagen zette hij een slechts 5 blzn. groot, vlijmscherp vlugschrift „Een ongelukkige bladzijde in onze historie” ineën, dat verscheen in een serie van het Propagandacomité voor algemeenen oefenplicht. Scherp werden de tegenstanders in de Kamer gehegeld, ook de M. v. O., die niet pal gestaan had, zooals kort te voren zijn ambtgenoot voor Marine. Na er nog op gewezen te hebben, hoe snelle uitvoering aan het wetsontwerp ware te geven geweest¹⁾, besloot COOL aldus:

„Maar hoe dit ook zij, het mooie, het hoogere, ethisch beginsel van het oorspronkelijk ontwerp is geheel verdwenen. Ontzield is het. Ontdaan van alle geestdrift en alle andere buitensporigheden, is de wet, die van een verhoogd nationaal leven en bewustzijn moest spreken, verlaagd tot een noodwetje! Ter eere van Jan Salie! En tot naricht van onze bureu, die ons nationaal plichtsbef en onzen militairen offerzin nu naar juiste waarde kunnen schatten!”

¹⁾ Dit was door schr. dezes uiteengezet in een ander beknopt vlugschrift, uitgegeven door hetzelfde Propaganda-Comité.

Hier vinden wij den ouden strijder voor een energieke Atjeh-politiek terug; hier heeft men nog eenmaal COOL op zijn best, die het zoo uiterst raak en beknopt wist te zeggen.

Tusschen zijn inderdaad zeer vele werkzaamheden voor den R. v. St. door, welke COOL met groote nauwgezetheid vervulde, heeft hij, sedert 1913 in het Hoofdc Comité tot oprichting van een standbeeld voor Stadhouder Prins WILLEM III te Breda en daarvan nog dat zelfde jaar voorzitter geworden, na eindeloos geduld en eindeloos veel tegenspoeden, mede als gevolg van den wereldoorlog, het mede door zijn tact zoover weten te brengen, dat dit standbeeld in October 1921 kon worden onthuld na het omzeilen van tal van klippen en het overwinnen van allerlei moeilijkheden.

26 Mei 1928 herdacht de Generaal op zeer feestelijke en glorieus wijze in het hotel Wolfhezen — daartoe expresselijk een aantal dagen door hem afgehuurd — zijn 80^{en} verjaardag in het bijzijn van al zijn kinderen en naaste verwanten. De oudste zoon, op wien de Generaal zoo trotsch was, was daartoe opzettelijk met zijn echtgenoot voor een half jaar uit Indië overgekomen. De zomer werd druk en vermoeiend. In het najaar kreeg de Generaal, ijzersterk als hij tot dusver was, plotseling lichamelijke en waarschuwing. Doch geest, werklust en wilskracht bleven ongerept tot het laatst: ofschoon de dokter het ernstig ontraadde, moest en zou hij als oud-cadet, oud-hoofd van onderwijs en I.M.O., die zoozeer tot de moderne denkbeelden had bijgedragen, het voornaamste van de Academiefesten meemaken. Op 19 October 1928 was hij 's morgens in de kerk en 's middags op het feestterrein. Tot het laatst deed hij zijn werk. De auto was besteld, waarmee hij 20 November 1928 naar de zitting van den R. v. St. zou gaan, toen hij in den morgen van dien dag onwel werd en binnen 1½ uur pijnloos den geest gaf, omringd door al zijn h.t.l. aanwezige kinderen. Den 24^{en} d.a.v. werd zijn stoffelijk omhulsel bijgezet bij dat zijner echtgenoot. Daarbij mocht schrijver dezes hem herdenken als militair en als strijder zonder blaam of vrees, Ds. WUITE als mensch. ¹⁾

Deze levensschets, in een *militair* tijdschrift verschenen, gold hoofdzakelijk den militair en den strijder. Maar COOL had het nooit zoo ver kunnen brengen, nooit zoo onvermoeid kunnen strijden, nooit zoo veel en zoo veelzijdig kunnen presteeren en dat op zijne zeer bijzondere wijze, indien hij niet tevens een zeer hoogstaand staatsburger, een edel, ethisch aangelegd mensch ware geweest.

Hem gold, wat hij in jaargang 1886 van dit Tijdschrift, aan het slot van zijn „Atjehvraagstuk”, zijn ouderen medestrijder inzake Atjeh, Overste VERSTEGEN, voorhield:

¹⁾ Het gebruik brengt mede, dat de Raad van State zwijgt bij een graf.

„Life's race well run,
Life's work well done,
Life's crown well won,
Then comes rest”.

Ja, „life's crown well won”, dat had Generaal COOL zeker!

Terecht schreef een onzer voornaamste dagbladen, dat hij, hoewel ruim 80 jaar oud, als in het harnas was gestorven. Met hem ging heen een hoogst strijdbaar, immer strijdend militair, een hoogstaand, nationaal gevoelend Nederlander. Maar dit is juist mede het meest aantrekkelijke in de figuur van COOL, dat hij tevens een edel, innerlijk vroom en beschaafd, fijn besnaard mensch is geweest. Zóó getuigde aan zijn graf Ds. WUITE, hoe hij Generaal COOL had leeren kennen in zijn eigen, stille en fijne wijze van zijn, „als mensch, als man van karakter, als een, die recht door zee ging, die niet kon dulden, wat hem onrecht scheen en dan onomwonden, openhartig zijn oordeel gaf zonder aanzien des persoons, als een rechtschapene, die, terwille van wat hem waar en recht dacht, zijn offer bracht en persoonlijk schade durfde lijden, als een sterke — maar ook, en niet het minst, als een eenvoudig man, ondanks de vele en hooge eerbewijzen, die hem rechtmatig ten deel zijn gevallen, maar bovenal als een man met een hart, met een zachtmoedig, vriendelijk en hulpvaardig hart voor velen”.

De Handleiding Gasbeschermingsdienst.

DOOR

A. H. J. L. FIÉVEZ,

1e Luitenant der Infanterie, Leeraar aan de Militaire Gasschool.

In het Juni-nummer van „De Militaire Spectator” verscheen een artikel van den 1en Luitenant A. A. SCHWING, waarin deze in „eenige opmerkingen” een critiek levert op de Handleiding Gasbeschermingsdienst. Dit artikel mag niet onweersproken blijven.

Allereerst juicht S. het toe, dat het boekje den naam „Handleiding” draagt, omdat een „voorschrift” bindend is „en hoe meer men vordert in de studie der chemische oorlogvoering, hoe meer men ook zal ontdekken, dat op zeer belangrijke punten nog alles behalve eenheid van gedachte bestaat”.

Wat bedoelt S. hiermede? Toch niet, dat er daarom bij den troep óók geen eenheid van gedachte behoeft te bestaan? Men zij met de opvatting van het woord „Handleiding” voorzichtig! De Handleiding Gasbeschermingsdienst bevat *tal van bepalingen*, die inderdaad *bindend* zijn en waarvan naleving in den troep geëischt moet worden (Vergl. ook de *Gevechtshandleiding*).

S.'s puntsgewijze behandeling der Handleiding Gasbeschermingsdienst moge hier verder op den voet worden gevolgd.

Punt 1. S. begrijpt niet, waarom in de definitie van het begrip strijdgassen gesproken wordt van „reeds in zeer kleine hoeveelheden”. Ter zijner informatie moge dienen, dat stoffen, welke eerst in grootere hoeveelheden de beoogde werking op het menschelijk organisme uitoefenen, niet als strijdgas te gebruiken zijn, omdat dergelijke hoeveelheden te velde niet toegediend kunnen worden; zij vallen daarom niet onder het begrip „strijdgas”. In de definitie wordt slechts van „prikkelende of vergiftige werking” gesproken, omdat „vergiftige” hier gebruikt wordt in de algemeene beteekenis van het woord, waaronder ook verstikkende en etsende (blaartrekkende) werkingen vallen. S. stelt een andere redactie voor; bij nauwkeurige herlezing zal hem echter blijken, dat hij door die redactie ook het koelwater van den zwaren mitrailleur, de springstof in brisantgranaten en de benzine van den ordonnansenmotor ... tot strijdgassen proclameert.

Punt 2. Een meer uitgebreide beschrijving der diverse gassoorten, als S. wenscht, behoort niet thuis in een Handl. voor den troep; deze mag geen leerboek in de chemie worden. Indien S. een studie maakt van de pharmacologie der strijdgassen, zal hij ervaren, dat de vele verschilpunten tusschen „vergiftige” en „verstikkende” strijdgassen culmineeren in dit eene: de eerste hebben een *algemeene* werking door hun opname in het bloed, de tweede werken lokaal in op het longweefsel; dit verschil komt in de Handl. nadrukkelijk tot uiting. De uitbreiding, welke S. wil geven aan de indeeling der strijdgassen door toevoeging

van rook-„gevende” en nevel-„verwekkende”, alsmede van brandstichtende stoffen wordt door niets gemotiveerd; rook en nevel behooren, volgens de definitie in punt 1 der Handl., slechts dan tot de strijdgassen, wanneer zij op het menschelijk organisme een prikkelende of vergiftige werking uitoefenen.

Punt 5. S. wil broomaceton vermelden onder de tranenverwekkende strijdgassen — goed. Doch, daar de indeeling werd gemaakt naar de voornaamste physiologische werking, behoort volgens S. chloorpicrine daaronder niet thuis, want ... „stikken” is ernstiger dan „tranen”; chloorpicrine is ook verstikkend, moet dus onder verstikkende strijdgassen genoemd worden.

Allereerst zij opgemerkt, dat broomaceton (dat S. wèl onder de tranenverwekkende wil hebben) in hogere concentraties óók verstikkend werkt, zoodat hierop S.'s redeneering even goed van toepassing zou zijn. Afgezien hiervan echter, blijkt S. volkomen over het hoofd te hebben gezien, dat chloorpicrine in de Handl. óók onder de verstikkende strijdgassen genoemd staat; S.'s „zegsman”, die opperde „Tranenverwekkende strijdgassen hebben als regel geen doodelijke werking, dus chloorpicrine is niet gevaarlijk” heeft dus, evenals S., dit punt wel héél oppervlakkig gelezen en bovendien de woorden „als regel” veronachtzaamd.

Ten slotte wil S. in dit punt het „belangrijkste” (?) niezenverwekkend strijdgas, het diphenylaminechloorarsine met name genoemd zien. Hiervoor is echter geen reden, tenzij *het veel belangrijker diphenylcyaanarsine* en het diphenylchloorarsine eveneens vermeld worden; men dient zich echter in een militaire handleiding tot het uiterste te beperken bij het geven van benamingen, die den meesten militairen niets zeggen en zeker niet onthouden worden; vandaar, dat terecht slechts de verzamelnaam (arseenverbindingen) gegeven wordt.

S.'s opmerking over *punt 7* is onbelangrijk; die over *punt 8* zegt — bij gemis aan eenige toelichting — in het geheel niets.

Punt 9. De opmerking bij dit punt is juist, de beteekenis van het product: gasconcentratie $\times$ tijd, gedurende welken men onbeschermd daarin vertoeft, zou dan moeten worden aangegeven (formule van HABER).

Punt 10. S. wil de aanwezigheid van gas te velde allereerst vaststellen door „zien”. Dit is echter slechts mogelijk in een héél enkel, zeldzaam uitzonderingsgeval, reden waarom hieraan geenerlei beteekenis is te hechten. En dan verdwijnt S. met een geweldigen sprong in den nevel der fantasie. Teneinde aan te toonen, dat het niet vaststaat, dat het reukorgaan tegen mosterdgas afstompt, verkondigt hij — ik heb 't eerst nog eens overgelezen, doch het staat er werkelijk — *dat men dagenlang in zeer lichte mosterdgasdampen kan verkeer* en in 't algemeen nog steeds duidelijk de geur waarnemen; „dus van afstompen geen sprake” staat er dan nog ter verduidelijking achter! Met alle

hulde voor de hierin tot uiting komende doodsverachting is dit toch al te ongerijmd¹⁾, temeer als S. vervolgens een soort fakirs ten tooneele voert, die zich N.B. *aan de sterkte van de mosterdvlucht* een tamelijk goed beeld kunnen vormen van de mosterdgasconcentratie ...! Ik kan niet aannemen, dat S. zelf gelooft wat hij hier neerschrijft.

Vervolgens geeft S. eenige opmerkingen over „Organisatie”, welke buiten de Handl. Gasbeschermingsdienst omgaan en hier dus onbesproken kunnen blijven. Een distinctief voor gasofficieren acht ook ik om vele redenen zeer gewenscht.

Punt 17. Hierover sléchts dit: de buitengevecht gestelden gaan naar de hulpverbandplaats, de gewonden zoowel als de gaszieken. Een uitzondering vormen echter de mosterdgaszieken, daar deze besmettingsgevaar opleveren en dus afzonderlijk behandeld moeten worden. Hiervoor is geen extra personeel beschikbaar, de ontsmetting dient dus te geschieden door geneeskundig personeel, dat normaal op de Hp.V. in functie is en slechts in geval van besmetting op de ontsmettingsplaats dienst doet. Daarom moet deze laatste dicht bij de Hp.V. liggen; dit bevordert een economisch gebruik van personeel en een gemakkelijke leiding. S. gelooft niet, dat een ontsmettingsplaats onder bescherming valt van het Roode Kruis. Waarom niet? Als op zooveel plaatsen, onthoudt hij ons ook hier zijn argumenten.

S.'s wensch, om in hoofdstuk III, punt 19, ook het sproeien uit vliegtuigen op te nemen, is begrijpelijk.

Punt 21 van de Handl. Gasbesch.d. zegt, dat een windsnelheid van meer dan 3 meter per sec. bij het doel het gasschieten met vluchtige gassen zonder uitwerking doet blijven. S. merkt hierbij op, dat die uitwerking in hoofdzaak van de „concentratie” afhangt. Volkomen waar, maar S. weet toch, dat een dergelijke windsterkte het juist onmogelijk maakt om met vluchtige gassen diè concentratie te bereiken, welke uitwerking waarborgt.

Punt 24. S. leest uit dit punt iets, dat er *met goeden wil* bezwaarlijk uit gelezen kan worden.

Punt 25(—26). S. volstaat hier met de vermelding, dat er meer moderne gaswerperconstructies bestaan dan die, welke de Handl. Gasbesch.d. aangeeft; ook hier weer onthoudt hij ons concrete gegevens.

Punt 29. Rookhandgranaten behooren in dit punt der Handl. niet thuis (zie hiervoor, sub. punt 2). Bovendien worden deze uitvoerig behandeld in een afzonderlijk punt (41).

Punt 32. Ook hier alweer een door geen enkel argument gesteunde opmerking „de gewone(?) gaswolk zal in een toekomstoorlog alleen nog toepassing vinden in verbinding met nevel”. Tegenover dit apodictische

---

1) S. verschaffe eens concrete gegevens: wanneer, waar en door welke personen werd deze „proef” genomen, of liever werd dit leed ondergaan?

„zal” moge ik stellen, dat zulks mij hoogst onwaarschijnlijk voorkomt, daar het eenige voor een gaswolk te gebruiken gas — chloor — bij zijn ontsnapping uit de gasflesschen en zijn daarop volgende snelle verdamping zooveel warmte bindt, dat de waterdamp uit de lucht door afkoeling *zelf een ondoorzichtigen nevel vormt*. Slechts bij zeer droge lucht is dit niet het geval.

Punt 35. Het gestelde in punt 35 Handl. Gasbesch.d. berust op de ervaring van een groot aantal waarnemingen; S. kan dus niet volstaan met maar weer *zonder meer* te beweren: dat is niet geheel juist. Overigens moge ik opmerken, dat in dit punt sprake is van „dikwijls” en „meestal”; regels, die voor *alle* gevallen opgaan, worden niet gegeven, kunnen ook niet gegeven worden.

Punt 36. Rook en nevel.

S.'s opmerking, vervat in de eerste zinsnede, is onbeteekenend. Vooral de laatste zin; ik zou daaraan kunnen toevoegen, dat ook de chemische dampen, die wèl in de „normale” lucht thuis behooren, schadelijk *kunnen* werken.

Ook S.'s overige opmerkingen betreffende dit punt der Handl. kunnen veilig onbesproken blijven; slechts dit over het door hem voor ons land als nevelverwekker aanbevolen chloorsulfonzuur: deze vloeistof is voor practisch gebruik door den troep weinig geschikt, omdat de verspreiding gevaren kan opleveren, terwijl de nevel, welken zij vormt, bepaald schadelijk is, veel meer dan hexiet-rook.

Punt 40. Naar aanleiding van het in dit punt der Handl. Gasbesch.d. aangegeven sproeitoestel merkt S. op, dat dit is beproefd, doch onbruikbaar gebleken. Deze conclusie is voor mij, die de proefnemingen h.t.l. heb bijgewoond, geheel nieuw! Ook de leider der beproeving toonde zich over de uitspraak van S. zeer verbaasd.

Hoofdstuk IV.

Punt 44. Voor wat betreft S.'s opmerkingen bij dit punt, zij verwezen naar de vijfde zinsnede van punt 44 Handl. Gasbesch.d., waarin duidelijk staat vermeld, dat tegen zeer hooge koolmonoxyde concentraties de speciale bussen niet beschermen, doch zuurstofstoestellen noodig zijn; dergelijke concentraties zijn echter uitzondering.

Punt 45. S.'s opmerkingen betreffen hier het materiaal der oogvensters en der oefeningsvullingbussen.

Wat de laatste aangaat, acht S. het beter in de Handl. Gasbesch.d. slechts de E.b. bussen (met beenderkool) te vermelden, aangezien we geen enkele E.n. bus (met norit) bezitten „en deze ook niet wordt aangemaakt”. Tijdens de samenstelling der Handl. lag het echter in de bedoeling binnen afzienbaren tijd tot den aanmaak dezer bussen over te gaan; dat zulks tot op heden nog niet noodig was (gezien de nog beschikbare hoeveelheid beenderkool) wil geenszins zeggen, dat in de nabije toekomst dergelijke bussen evenmin zullen worden verstrekt.

De blauwe vullingbus blijve hier buiten beschouwing; aan hetgeen

ik schreef in het ook door S. aangehaalde Avondpostartikel behoeft niets te worden toegevoegd.

De oogvensters van het oef.gasmasker E zijn inderdaad van celluloid en niet van cellon, zooals de Handl. Gasbesch.d. aangeeft. Dit is echter, vooral voor den troep, een kwestie van zeer geringe beteekenis. Dat de oogvensters „dus brandbaar” zijn, beteekent ook al weinig; het geheele gelaatstuk is eveneens brandbaar. S. bezigt hier nogal zware termen en voert een gewichtig aandoend betoog over een punt van minimaal belang. Bovendien acht S. het noodig hierbij op onaangename wijze te insinueeren: „Dat men den gasofficieren van alles in de schoenen schuift, ondervinden we dagelijks.” Het zij mij veroorloofd S. nadrukkelijk de volgende vragen te stellen:

1e. Wie schuift den gasofficieren van alles in de schoenen? (aan een insinuatie zonder adres heeft men niets; wanneer S. beschuldigt, dient hij zulks volledig te doen) en 2e. welk *dagelijksch* contact heeft S. met gasofficieren?

Als voorbeeld van dat „van alles in de schoenen schuiven” geeft S.: „een gasofficier had (N.B.! niet „heeft” maar „had”, dus uit de derde hand) gezegd de oogglazen waren (N.B.) van mica”. Als dat „had” inderdaad „heeft” moet zijn, dan vermoed ik, dat bedoelde gasofficier zijn wijsheid (door S. tot „gevaarlijken onzin” bestempeld) put uit een (ook in mijn bezit zijnd) dietaat, dat door S. zelve werd verstrekt aan de deelnemers van een gaseursus te Utrecht in 1925 en waarin staat, dat de oogglazen van glimmer, d.i. *mica*, zijn!

Punt 48. Het spreekt vanzelf, dat de gaskamercontrôle bij voorkeur langer dan 3 à 4 min. moet duren (zie punt 83). Slechts is een *minimum* tijd aangegeven met het oog op de gasmaskercontrôle voor grootere onderdeelen, b.v. bij mobilisatie-opkomst of gasmaskerverwisseling te velde, in welke gevallen dikwijls maar weinig tijd beschikbaar zal zijn. De opmerking over „maatmaskers” is voorbarig, daar men in ons leger geen maatmaskers kent; mocht t.z.t. tot de verstrekking hiervan worden overgegaan, dan zullen hiervoor afzonderlijke instructies moeten worden verstrekt.

Punt 52. Het „gesloten” dragen van den gasmaskerzak in alarmstelling verlengt den tijd, waarbinnen het gasmasker kan worden opgezet en is daarom ongewenscht.

Punt 53. Gevaar voor gasartillerievuur, gaswerper- en gaswolkaanvallen bestaat alleen voor troepen, welke zich op kleineren afstand dan 20 KM. van den vijand bevinden. Deze dragen de gasmaskers *steeds* in alarmstelling, behoeven ze dus nooit vanuit de ruststelling op te zetten. Troepen op grooteren afstand van den vijand dragen de gasmaskers in den regel in ruststelling; deze kunnen alleen door vliegtuigen met gas worden aangevallen, doch hebben — nadat de vliegtuigen gesignaleerd zijn — nog tijd genoeg om, als voorzorgsmaatregel, de gasmaskers eerst in alarmstelling te brengen. Bevinden de troepen

zich in omstandigheden, dat zij hiertoe misschien geen voldoende tijd zullen hebben — b.v. bij vervoer in autotreinen — dan worden ook op grooteren afstand de gasmaskers reeds in alarmstelling gebracht. Het is derhalve overbodig den man het opzetten vanuit de ruststelling te leeren.

Punt 60. Het tegen het licht houden van het gasmaskerdoek bij inspectie daarvan is inderdaad een goede manier om kleine lekjes te ontdekken. De rest van S.'s advies moet echter sterk ontraden worden. Sluit men na gebruik de tube brillenzalf niet met den speld af, dan droogt de zalf uit en verhardt, waardoor de tube verstopt geraakt en bij een volgend gebruik barst. Reeds heel wat tubes brillenzalf zijn door deze onoordeelkundige handelwijze onbruikbaar gemaakt!

Punt 63. S. constateert tusschen dit punt en punt 47 der Handl. Gasbesch.d. een tegenspraak, die in werkelijkheid niet bestaat. De Handl. maakt onderscheid tusschen het *passen* van gasmaskers en het *contrôleeren* of de gepaste gasmaskers inderdaad *gasdicht afsluiten*. Het laatste geschiedt in de gaskamer. Dit onderscheid wordt reeds aangegeven in punt 47 der Handl. (2e en 3e zin). Om te kunnen zien of het gasmasker, dat na het maatnemen aan den man is uitgereikt, hem *past* (in verband met de hoogte van zijn voorhoofd, de plaatsing zijner oogen, de inplanting zijner haren enz.), of de ventielen goed werken en of wellicht (in ventiel of slang) een lek aanwezig is, wordt het gasmasker opgezet. Eerst daarna mag in de gaskamer worden nagegaan of het gasmasker gasdicht afsluit (zie ook p. 83).

Punt 64(—65). S. betreurt, „dat in het oorspronkelijk juiste verhaal een onbegrijpelijke zin is ingeslopen.” Wat bedoelt S. met dit „oorspronkelijk juiste verhaal”?

Verder maakt S. zich schuldig aan onjuist citeeren, als hij zegt in punt 64 der Handl. te lezen: „bij gasmasker F vervangt men zoo spoedig doenlijk een defect oogglas door een zuiver rond geknipte dikke kartonnen schijf”, zes woorden — roept S. uit — waartegen wij woord voor woord bezwaar hebben. Hij geeft dan deze bezwaren nader aan en zegt ten slotte: In een gasaanval ... *neemt hij een nieuw oogglas uit zijn gasmaskerzak* ¹⁾ ... of een nieuw masker uit den reservevoorraad.

In de Handl. Gasbesch.d. echter staat: Bij de gasmaskers F vervangt men daarna zoo spoedig doenlijk het oogglas *door een nieuw of — zoo dit niet beschikbaar is* — door een zuiver rond geknipte kartonnen schijf. De recursieerde woorden laat S. weg om ze ten slotte als eigen advies te geven. Natuurlijk spreekt het vanzelf, dat de manschappen deze kartonnen schijven *pasklaar gemaakt* bij zich moeten hebben; zij worden geknipt of gesneden, indien tijdelijk de reserve-oogglazen opgebruikt en nog geen nieuwe aangevoerd zijn, dus *niet tijdens* een gasaanval. Dat had S. kunnen begrijpen. Maar zou ik mogen vragen hoe een man, wiens oogglas tijdens een gasaanval breekt, dan zoo gauw aan een

¹⁾ Ik cursiveer. F.

nieuw masker uit den reserve-voorraad komt? De opmerkingen betreffende de rest van dit punt en aangaande *punt 68* kunnen wederom onbesproken blijven.

Punt 69. Dit is weer een punt, dat door S. verkeerd wordt begrepen, terwijl hij het misverstand benut tot het houden eener oratio pro domo. Nergens in dit punt staat, dat men den man het masker moet leeren dragen en hem hierbij tevens direct den adem moet laten inhouden. *Punt 69* zegt, dat men den man moet leeren op een willekeurig oogenblik zijn adem in te houden. Over het dragen van het gasmasker hierbij wordt niet gesproken; deze oefeningen moeten dan ook aanvankelijk plaats hebben zonder het gasmasker erbij op te zetten (zie *punt 70*, 2e zinsnede) en eerst later (als de man het opzetten van het gasmasker — óók afzonderlijk — goed kent) met het opzetten worden vereenigd. S.'s opmerkingen bij dit punt richten zich dus tegen windmolens.

Voor wat betreft de opmerkingen aangaande *punt 75* der Handl. zij verwezen naar hetgeen hiervoor sub. *punt 10* werd aangevoerd.

Punt 81. Op S.'s opmerking omtrent den duur (tenminste 3 à 4 minuten) van een gaskameroefening werd reeds ingegaan sub. *punt 48*. Hier herhaalt S. nog eens, dat hij dezen duur bij de opgegeven concentratie te kort acht; 10 minuten worden noodig geoordeeld, bij hogere concentratie minder.

Aan hetgeen sub. *punt 48* door mij hiertegen werd aangevoerd, zij hier nog het volgende toegevoegd. De Handl. Gasbesch.d. geeft aan een concentratie van 10 cM³. broomaceton per 60 M³. gaskamerinhoud, omgerekend is dit 233 milligram per M³. Wanneer men nu weet, dat de *onverdragelijkheidsgrens* van broomaceton bereikt wordt bij een hoeveelheid van 42 milligram per M³. (volgens Prof. FLURY) en dat een hoeveelheid van 1.5 milligram per M³. nog voldoende is om tranenverwekkend te werken (volgens Amerikaansche proeven), dan ziet men, dat de in de Handl. opgegeven concentratie 5 à 6 maal zoo sterk is als de onverdragelijke hoeveelheid en ruim 150 maal zoo sterk als noodig is om nog juist tranenverwekkend te zijn!! Er bestaat dus geen enkele reden waarom bij deze concentratie de gaskameroefening langer zou moeten duren dan bij (nog) hogere concentraties. Dan wil S. de manschappen watjes in de ooren laten doen om te voorkomen dat gas naar binnen dringt door een doorboord trommelvlies. Een trommelvlies kan kapot gaan bij een hevige explosie, bij een ernstige middenoorontsteking en kan ook doorboord worden bij de medische behandeling der laatste. In al die gevallen is de man ziek, doet geen dienst, ook geen gaskameroefeningen. Het gaatje sluit zich heel gauw van zelf (soms zelfs, met het oog op de medische behandeling, wel eens te gauw); blijft het in een uitzonderingsgeval open, dan behoort de man te worden afgekeurd. Een man met doorboord trommelvlies komt dus niet in de gaskamer, ergo: watjes overbodig.

Ten slotte: tot oefeningen in de gaskamer ga men zoo gauw mogelijk na het passen over, teneinde den man spoedig in het bezit van een goed sluitend gasmasker te doen zijn.

Punt 87. Ondanks het feit, dat „vele personen bij zuurstoftoestellen het mondstuk met lossen bril, dus zonder gelaatstuk, verkiezen”, zijn deze voor *militaire* doeleinden niet geschikt (spreken, commandeeren, enz. vrijwel onmogelijk, ongunstige afsluitlijn van een bril); vandaar, dat de Handl. Gasbesch.d. terecht alleen zuurstoftoestellen met gelaatstuk aangeeft. Wat S. met „zelfzuigtoestellen” bedoelt, is niet duidelijk, vermoedelijk echter de verleden jaar ook in ons leger beproefde — hier niet nader aan te duiden — apparaten. Bedoelde proefnemingen wezen voorloopig de onbruikbaarheid van dit type uit, zoodat zij vooralsnog in de Handl. zeker niet thuis behooren.

Punten 89 t/m. 92. Ons leger beschikt nog niet over beschermende kleeding (zie p. 90); ook in andere landen is dit vraagstuk, voor zoover bekend, nog niet op bevredigende wijze tot oplossing gebracht. Punt 89 der Handl. geeft dus slechts de eischen, waaraan deze kleeding bij invoering zal moeten voldoen. Waarop S. dus doelt met zijn „beperking”, n.l. „zoolang deze nieuw is”, is niet duidelijk, evenmin als zijn twijfel aan een ondoordringbare overjas.

Punt 91. S. wil in den zin: Handen en gezicht worden ingesmeerd met ruwe vaseline, tusschen de woorden „worden” en „ingesmeerd” het woordje „nimmer” inlasschen, daar, volgens hem, vaseline het gevaar verergert. Wanneer de huid wordt ingesmeerd met ruwe vaseline, voor men een met mosterdgas besmet terrein gaat doorschrijden, wordt hiermede bereikt, dat de boven dat terrein hangende mosterdgasdamp niet direct op de bloote huid kan inwerken, doch zich deels op de vaseline afzet, deels daarin oplost. Weliswaar zal *op den langen duur* dit mosterdgas toch op de huid komen en er dan — door de vaseline — wat beter indringen, doch men vergete niet, dat dan maar een klein deel zal inwerken van het mosterdgas, dat anders geheel op de huid zou gekomen zijn, terwijl bovendien de vaselinebescherming slechts voor korten tijd bedoeld is (dus b.v. bij het overschrijden van een besmet terrein) en weer van de huid verwijderd kan worden, voordat er eenig mosterdgas heeft ingewerkt. Voor dit verwijderen gebruike men, ondanks S., schraaphoutjes; deze hanteere men dan dus inderdaad wèl als scheermessen!

Hetzelfde geldt voor ingevette schoenen; bijenwas is in iedere plaats van ons land verkrijgbaar, deze wat warm (zacht) maken en de beenwindsels ermee inwrijven is toch al een heel klein kunstje! S. echter zegt, dat het eenige middel is: door en door natte schoenen, door en door natte beenwindsels. Niets is ongunstiger dan dit. Ik moge in dit verband aanhalen een zinsnede uit een oorlogsrapport van den Amerikaanschen Geneeskundigen dienst, voorkomende in het laatst ver-

schenen werk¹⁾) van den bekenden deskundige Kolonel GILCHRIST (Hoofd van den Medischen Dienst van den Amerikaanschen Chemical Warfare Service). Bedoelde zinsnede, voorkomende op pag. 25, luidt — vertaald en verkort —:

„De oorzaak van het groot aantal huidblaren is ..., *de natte kleeding, die de manschappen droegen, ...*”. Dit is oorlogservaring, iets anders dan de ongeargumenteerde beweringen van S.

Punt 92a. S. acht, wanneer slechts zwakke mosterdgeur wordt bespeurd, het gevaar gering en raadt aan toch vooral niet te angstig te zijn. Dit is bepaald onverantwoordelijk; *de meest ernstige mosterdgasbesmetting* geeft dikwijls (b.v. bij koud weer of sterken wind) slechts een zeer zwakken geur af. Het gevaar is dan echter groot; zelfs een fleschje vol mosterdgas geeft gewoonlijk maar weinig mosterdvlucht te ruiken. S. onderschat hier, evenals in zijn opmerking bij punt 10, de heftige werking van mosterdgas als inademingsvergift, terwijl hij bovendien —afgaande op den zwakken geur— het besmettingsgevaar (dus het gevaar voor huidblaren) veel te laag aanslaat.

h. S. wil bespatte voorwerpen verbranden (vernietigen van het gevaar), niet begraven (verplaatsen van het gevaar). Hij vergeet, dat bij verbranding van het bespatte voorwerp het mosterdgas verdampt, weer in de atmosfeer komt, weer ingeademd kan worden en zich weer op andere voorwerpen kan afzetten, waardoor opnieuw besmettingsgevaar ontstaat (dus: een veel ernstiger verplaatsing van het gevaar).

k. Wat S., die het nota bene eenige malen heeft over langdurige studie, voortgezette studie, eigen studie enz., hier verkondigt, is waarlijk ongelooflijk. „De toevoeging van magnesia aan droge chloorkalk mag de alkalische werking vergrooten, is echter niet noodzakelijk”.

1e. Chloorkalk heeft in het geheel geen alkalische werking; zij werkt oxydeerend of chlooreerend;

2e. magnesia werkt — droog — evenmin alkalisch;

3e. toevoeging van magnesia is noodzakelijk enkel en alleen omdat de reactie van chloorkalk met mosterdgas met belangrijke warmteontwikkeling gepaard gaat, welke gevaarlijk kan zijn voor de huid; magnesia tempert de reactie en voorkomt de warmteontwikkeling, doch heeft overigens met de werking niets te maken.

l. S. acht het uitspoelen der oogen met 0.1 % zinksulfaatoplossing beter dan met zuiver water. Het nut der zinksulfaatoplossing zou kunnen bestaan in het tegengaan eener secundaire infectie in de plooien van het bindvlies. De bindvlieszak wordt echter door de oplossing *niet* gereinigd (de plooien zijn onbereikbaar), de oplossing heeft dus geen zin, doch maakt de gasbescherming noodeloos ingewikkelder; zuiver water (gemakkelijker verkrijgbaar) is dus beter.

¹⁾ A Comparative Study of World War Casualties from Gas and other Weapons bij Col. HARRY L. GILCHRIST. Chemical Warfare School. Edgewood Arsenal. Maryland 1928.

De overige opmerkingen bij dit punt zijn onbetekend, blijven daarom onbesproken.

Collectieve bescherming.

Punt 95. S. heeft weer niet goed gelezen; uit dit punt der Handl. blijkt, dat wanneer b.v. 500 M. ten Westen van een bosch een gasbeschieting heeft plaats gehad, men bij W.-wind aan de O.-zijde van dat bosch moet marcheeren of rusten en niet aan de W.-zijde, m.a.w. *aan de van den wind afgekeerde zijde* en niet — zooals S. aangeeft — aan de naar den wind toegekeerde zijde.

Punten 97, 99 en 112. S.'s opmerkingen bij deze punten worden door mij voorbijgegaan, daar mij bekend is, dat deze van zeer bevoegde zijde in dit tijdschrift worden besproken.

Punt 122(—123). S. heeft vele bezwaren tegen de wijze, waarop in de Handl. Gasbesch.d. de gaswaarschuwingsdienst is geregeld. Hij acht dezen dienst n.l. „niet zoo belangrijk” en vindt, dat met een regeling in groote trekken kan worden volstaan. De Handl. stelt zich echter terecht op het standpunt, dat de gaswaarschuwingsdienst van het allergrootste belang is. Hiervan immers hangt het af of bij gasgevaar iedereen zoo spoedig mogelijk zijn gasmasker op heeft en of alle andere noodzakelijke beschermingsmaatregelen direct genomen kunnen worden.

Wie zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht; de ervaring van den wereldoorlog leert, dat in zeer vele gevallen niet of eerst veel te laat beschermingsmaatregelen werden getroffen, waarvan ernstige verliezen het gevolg waren. Vandaar, dat de Handl. uitgaat van het — m.i. juiste — beginsel: beter tien maal het masker opgezet, al blijkt ook later, dat er geen gas was, dan één maal zulks nagelaten als er wél gas is.

Waarom geen maatregelen te nemen, als een der manschappen „gas” roept? Dit kan een ernstige paniek veroorzaken, zegt S., slechts de commandant mag de gasmaskers doen opzetten. S. sla hier de oorlogslitteratuur eens op na; overal zal hij zien, dat de eerste, die gas bespeurt, de anderen waarschuwt met bovengenoemden, in alle legers gebezigden uitroep, waarop die anderen onmiddellijk reageeren; dat hierdoor dikwijls een ernstige paniek ontstaat, blijkt echter nergens. Zou men eerst den commandant, die in vele gevallen zelf nog niets gemerkt zal hebben, gaan waarschuwen en moet deze daarna nog bevelen geven, dan is men in negen van de tien gevallen te laat.

Punt 126. Een „gaswaarschuwingsdienst voor gashand- en gasgeveergranaten” is inderdaad overbodig; hoewel de handleiding deze in dit punt onder 1e — verkeerdelijk — noemt, ziet men echter in punt 127 dat van zulk een „dienst” toch eigenlijk niet gesproken kan worden.

„Geluidgevende” alarmeeringsmiddelen, die — naar S. vreest — te velde niet te hooren zullen zijn, werden tijdens den wereldoorlog,

ondanks het dikwijls extra-sterke rumoer van den stellingoorlog, alom gebezigd. Lichtsignalen zijn m.i. niet aan te bevelen, aangezien deze voor velerlei andere doeleinden worden toegepast (lichtkogels, seinlampen, seinpatronen, enz.), hetgeen verwarrend en gevaarlijk kan zijn.

Dat een geluid op de heide of in den polder verder hoorbaar is dan in bosch- of duinterrein, spreekt toch wel van zelf, zulks behoeft waarlijk niet in een Handl. te worden vermeld.

Punt 129. Het maken van gasalarm bij elke artillerie-beschieting is een uitvloeisel van bovengenoemd principe: beter tien maal enz. S. ontraadt dit ten sterkste, uit „een moreel oogpunt”(?) en uit „een oogpunt van discipline”(?). Maar het is S. toch bekend, dat, wanneer bij een afdeeling projectielen inslaan, in zeer vele gevallen niet is uit te maken of het gas-, dan wel scherfprojectielen zijn. De Handl. zegt dan ook: alarm maken, want *het zouden gasprojectielen kunnen zijn*; maakt men géén alarm, dus worden de gasmaskers niet opgezet enz., dan lijdt men in dat geval ernstige verliezen. Zijn echter de gasmaskers direct opgezet en blijkt daarna (gebruik gasverkenners, i.v.g. optreden gasofficier of gasonderofficier), dat het geen gasprojectielen geweest zijn, dan kan men de maskers weer doen afzetten en mogelijk getroffen andere beschermingsmaatregelen weer opheffen.

Punt 136. Evenmin als S. heb ik eenige ondervinding omtrent de afstanden, waarop de verschillende strijdgassen te velde nog gevaarlijk zijn; de getallen in de Handl. Gasbesch. d. echter komen overeen met die, welke worden genoemd in p. 66 van de Instr. Prov. sur la Protection contre les Gas de Combat en deze zijn gegrond op oorlogservaring. Natuurlijk kunnen deze afstanden afwisselen, naarmate gassoort, terreinsomstandigheden, weersomstandigheden enz. verschillen, maar de opgegeven getallen zijn maxima onder de ongunstigste omstandigheden. De 4 KM., die S. opgeeft als werkingssfeer van mosterdgas, berusten dan ook ongetwijfeld op onjuiste gegevens.

Punt 141. S. ziet niet in waarom er in den stellingoorlog voor gaswerper- en gaswolkaanvallen twee soorten alarmeeringsmiddelen moeten zijn (claxons en sirenen), hij ziet niet in waarom het zwakste (de claxon) in voorste lijn staat (waar bij een gaswolk juist het gevaar vandaan komt), hij wil het zwaarste (de sirene) vooraan zetten en wel één per comp. te bedienen door een specialist, n.l. een man van de gastroepen.

Een gaswolk komt uit de frontlijn der vijandelijke stelling (legt dus niet, zoals S. aangeeft, een langen weg af, doch slechts 50 à 300 M.), bereikt de eigen frontlijn en dringt vervolgens 15 à 20 KM. in de eigen stelling door. Van de eigen frontlijn af moet dus alle personeel gealarmeerd of gewaarschuwd worden. Zet men nu in de eigen frontlijn één sirene per comp., dus om de 300 M. b.v., en wordt bij een bepaalde comp. door één gaspost de wolk niet opgemerkt (hetgeen door verschillende toevallige ongelukkige omstandigheden

mogelijk is en ook in den oorlog wel is voorgekomen), dan wordt er op dat frontgedeelte te laat alarm vernomen, merken twee naast elkaar staande posten het alarm niet op, dan wel veel te laat. Daarom moeten de alarmeeringsmiddelen dichter bij elkaar staan, n.l. niet één per voorcomp., doch één per voorste groep, in welk geval — ook als een of twee posten niet meedoen — toch zekerheid bestaat, dat alom alarm wordt vernomen. Maar als de alarmeeringsmiddelen zóó dicht op elkaar staan, dan behoeven zij ook niet zoo krachtig te zijn en kan volstaan worden met claxons (deze zijn, in tegenstelling met hetgeen S. opmerkt, zelfs in geaccidenteerd, begroeid terrein nog eenige honderden meters ver te hooren). Achter de frontlijn staat de zaak anders; daar behoeft niet de wolk opgemerkt te worden, doch moet slechts het claxonalarm worden doorgegeven. Daarom kan hier worden volstaan met enkele gasposten, die echter, vanwege hun groote onderlinge afstanden en tusschenruimten, over een krachtiger alarmeeringsmiddel, in casu een sirene, dienen te beschikken.

Tijdens den wereldoorlog werden de alarmeeringsmiddelen alom door gewone manschappen uit den troep op bevredigende wijze beidiend; waarom S. ten onzent hiertoe specialisten, van afzonderlijke gastroepen, wil bestemmen, is niet duidelijk.

Punt 142. Op S.'s opmerkingen bij dit punt wordt hier niet ingegaan, daar ons Velddienstvoorschrift het blazen van gasalarm verbiedt; de Handl. Gasbesch.d. behoort dienovereenkomstig gewijzigd te worden.

Alvorens van den gaswaarschuwingsdienst af te stappen, moge ik nogmaals met nadruk wijzen op het domineerende belang van dezen dienst; ik aarzel niet te verklaren, dat naar mijne meening hiermede de gasbescherming van een troepenmacht in de verdediging staat of valt.

De opmerkingen bij de *punten 152, 154 en 156* zijn van ondergeschikt belang, echter niet die bij *punt 160*. Het geval kan zich voordoen, dat de eigen troepenleiding beschikt over gegevens, waaruit kan worden afgeleid, dat op een bepaald frontgedeelte een vijandelijke gaswerperaantal is voorbereid en ieder oogenblik kan worden verwacht. Met het oog op de geweldige uitwerking, die een gaswerperaantal kan hebben, geeft de Handl. Gasbesch. d. aan, dat *onder die omstandigheden* reeds *te voren* alle mogelijke beschermingsmaatregelen genomen moeten worden. Hiertegen meent S. zich krachtig te moeten verzetten; „geen beschermingsmaatregelen zonder directe noodzakelijkheid; niet van te voren; volslagen in strijd met gastucht; onverantwoordelijk; paniekstemming (nog onverantwoordelijker)”. Dat is alles tezamen niet gering.

S. leze echter eens een beschrijving van de uitwerking van een gaswerperaantal, b.v. die van 24 October 1917 aan het Isonzofront bij Flitsch: „Met uitzondering van enkele zwaar gaszieke Italianen, was het geheele bataljon, paarden en honden inbegrepen, dat de kloof bezette, gedood.

Slechts enkelen hadden de gasmaskers opgezet. De toestand der dooden wees op een plotselingen verstikkingsdood". (De chemische oorlog, door S. SCHILDERMAN, pag. 88). Voorkomen is hier toch zeker wel beter dan..... niet meer te genezen!

Zeer inconsequent is het overigens, als S., die het in dit punt nog wel over goede *gastucht* heeft, ten slotte uitroept: „doch gelukkig, de troep zou het eenvoudig niet doen en terecht". Het zij mij vergund dit een al heel vreemd soort „tucht" te noemen.

Punt. 171. De „verzwaring" der uitrusting van den man met eenige schraaphoutjes acht S. niet gemotiveerd. Deze „verzwaring" bedraagt voor een viertal schraaphoutjes nog geen..... 50 gram; is dit „bezwaar" nu de opmerking, die S. er aan wijdt, wel waard? *Is* het zelfs wel een bezwaar? Ook het aanmaken van schepwaaiers wordt door S. ontraden. Maar na een gasaanval moet toch het gas, dat zich door zijn zwaarte in de laaggelegen loopgraven ophoopt, verwijderd worden. En hoe kan dat eenvoudiger dan door middel van enkele primitieve, overal te maken schepwaaiers?

Punt 177 en volgende. 1e. Voor het verbranden van besmette voorwerpen verwijs ik naar het hierboven sub. punt 92 h aangevoerde.

2e. Door het droogpoetsen en krachtig afwrijven van besmette voorwerpen wordt het mosterdgas *misschien* wel verwijderd, doch niet vernietigd („verplaatsen van het gevaar" noemde S. dit immers in zijn opmerking bij punt 92h?); door behandeling met de kaliumpermanganaat-azijnzuur-acetonoplossing echter wordt het mosterdgas geneutraliseerd, onschadelijk gemaakt.

3e. Volgens punt 179 Handl. Gasbesch. d. moet besmet water zeer voorzichtig worden weggeworpen (grond diep ompspitten, chloorkalk er overheen), S. daarentegen vindt het „volstrekt niet zoo gevaarlijk" en volstaat met wegwerpen en een schep aarde er overheen. Het reeds eerder aangehaalde recente werkje van Kolonel GILCHRIST wijst echter met name op de gevaren van natten, met mosterdgas besmetten grond (pag. 25).

4e. „Met mosterdgasvloeistof besmette schoenen trekke men uit!" roept S. uit. Ja, bij voorkeur wel! doch zou S. er in zulk een geval zelf geen prijs op stellen, dat ze eerst even zooveel mogelijk van mosterdgas ontdaan (besmette modder; schraaphoutjes!) en met chloorkalk ingesmeerd werden?

„Voetwonden, veroorzaakt door mosterdgas, genezen zeer moeilijk" zegt S. Volkomen waar, maar niets moeilijker dan handwonden of wonden op andere plaatsen en zeker veel minder moeilijk dan wonden in huidplooien (oksel, knie, lies, elleboog enz.).

5e. Besmette *bosschen*, struiken e.d. wil S. verbranden. Gelukkig zegt hij er achter „indien mogelijk", dat wil dus te velde zeggen: vrijwel nooit! Ik althans kan mij moeilijk indenken, dat men een bosch om deze reden zal gaan verbranden.

Maar afgezien hiervan, het is veel te gevaarlijk. S. zegt wel: het meeste mosterdgas verbrandt, slechts een klein deel gaat in gasvorm over, doch dit strookt geenszins met de werkelijkheid. Weliswaar is het mogelijk mosterdgas door hitte te ontleden, doch dit gelukt alleen in een *fel brandend* vuur. Een brandend bosch nu brandt wel fel, doch vóór dat het vuur kans krijgt het mosterdgas te ontleden, is dit reeds lang door de voorafgegane warmte verdampt. Nogmaals: het verbranden van besmette voorwerpen enz. te velde kan niet genoeg ontraden worden.

6e. Ook het branden van vuur in een schuilplaats, al is deze alleen maar met mosterdgasdampen besmet, is niet raadzaam; de troep moet als algemeenen regel aannemen: *bij mosterdgas géén vuur*.

Punt 187 (blz. 112). Hoe droger de chloorkalk, hoe beter de ontsmettende werking; de ontsmettende werking van „chloorkalk met veel water” is gering. S.’s opmerking: „Droge chloorkalk, vermengd met magnesia, geeft met mosterdgas ernstige verbrandingen, die zeer moeilijk genezen!” is in flagranten strijd met het wetenschappelijk vaststaande, experimenteel bewezen feit, *dat magnesia de warmteontwikkeling bij de reactie chloorkalk-mosterdgas juist voorkomt* (zie ook hierboven sub. punt 92h); van verbrandingen — laat staan „ernstige” — dus geen sprake.

Over S.’s slotopmerkingen slechts dit: hoe komt S. aan de „meening”, dat, „hoewel de opvattingen daarover uiteenloopen (de opvattingen toch van pharmacologen, nietwaar?), bij blauwkruis- en groenkruispatienten alcohol goed werkt, bij geelkruis (blaartrekkende) niet. Deze geve men „melk”?? Heeft S. geëxperimenteerd?

Overigens verdient het aanbeveling stoffen als de arsinen, fosgeen, mosterdgas e.d. bij deze hunne Hollandsche benamingen te noemen en niet — naar de teekens, welke de Duitschers op hun gasprojectielen plaatsen — te spreken van „blauwkruis”, „groenkruis” en „geelkruis”.

Ten slotte: met vloeibaar mosterdgas besmette huid kan *blijkens de ervaring* zonder eenig bezwaar met droge chloorkalk (mits vermengd met magnesia) worden behandeld.

Ik kan dit artikel niet besluiten zonder er nog eens met nadruk op te wijzen, dat S. meer dan een dozijn pagina’s critiek levert zonder ook maar ergens één enkel argument, één enkel bewijs voor de juistheid zijner meeningen te geven. Het gaat toch eigenlijk niet aan al maar door te betoogen: *dát is onjuist, dit moet zus en dát moet zóó*, en dan den lezer het waarom te onthouden. In deze bladzijden is dan ook gepoogd de opmerkingen van S. stuk voor stuk geargumenteed te weerleggen, opdat het zich langzamerhand in ons leger verhelderende inzicht in den gasbeschermingsdienst niet wederom worde vertroebeld.

De heer A. A. Schwing contra de punten 97, 99 en 112 der Handleiding Gasbeschermingsdienst,

DOOR

J. H. DE MAN,
Kapitein der Genie.

Als in Nederland een voorschrift of handleiding voor het leger verschijnt, dan kan men zich ervan verzekerd houden, dat dezelve eer te zwaartillend dan te vluchtig is samengesteld; met grooten ernst en met hart en ziel is de scheppende arbeid verricht, terwijl het ontwerp in talrijke instanties met toewijding en zorg is nagezien, verbeterd, aangevuld, enz.

Het zij verre van mij te verkondigen, dat de overweging van het vorenstaande zou insluiten, dat officieren in vakbladen geen critiek op zulk een voorschrift of handleiding mogen uitoefenen; integendeel, een doorwrochte critiek kan slechts nut hebben voor eventuele herzieningen. Een critiek, die op tal van plaatsen ongegrond is, die opmerkingen bevat, welke onjuist zijn en elders beweringen zonder bijvoeging van argumenten, is echter minder gewenscht. In de oogen van de vele niet tot oordeelen bevoegden zou daardoor ten onrechte het vertrouwen in de handleiding geschaad kunnen worden, terwijl de criticus toch slechts bedoeld kon hebben op objectieve wijze de aandacht te vestigen op gedeelten, welke zijns inziens voor verbetering vatbaar waren.

Niettegenstaande de bemoedigende woorden, vervat in de eerste alinea van de — in M.S. no. 6 van Juni 1929 verschenen — publicatie van den 1e Luitenant A. A. SCHWING, inzake „Eenige opmerkingen over no. 52, Handleiding Gasbeschermingsdienst”, vond ik in dat artikel veel, waarop bovenstaande verzuchting van toepassing is. In een dergelijke critiek mogen, om een voorbeeld te noemen, eenvoudig geen *fouten* voorkomen, als die sub. „punt 91” (M.S. 1929 blz. 331), waar de heer SCHWING beweert, dat de maatregelen tegen mosterdgas, beschreven in genoemd punt van de Handleiding, onjuist zouden zijn en men daarentegen schoenen en beenwindsels „door en door nat moet maken”. Hoe de schrijver aan deze volslagen onjuiste opvatting is gekomen, blijft bij gebrek aan toelichting een raadsel, doch waarom moet de argelooze, niet ter zake kundige lezer door zooiets misleid worden. Ik acht het dan ook zeer nuttig, dat de 1e Luitenant FIÉVEZ een weerlegging — voor zooveel noodig — van de opmerkingen des heeren SCHWING heeft gepubliceerd.

Moge ik een aandeel daarin hebben door het een en ander te schrijven naar aanleiding van een klein gedeelte dier opmerkingen, te weten het gestelde sub. „punten 97, 99 en 112” (M.S. blzn. 332 en 333).

De Handleiding Gasbeschermingsdienst geeft blijk van een streven om de constructieve samenstelling van gasgordijnen tot de grootste simpelheid op te voeren. Terecht, want de eischen, te stellen aan niet

technische troepen voor den bouw hunner onderkomens e.a., kunnen niet sterk genoeg beperkt worden. Bij het inrichten van stellingen in den bewegingsoorlog mag men blij zijn, als de primitieve schuilnissen en schuilplaatsjes aan de achterzijde zijn afgesloten met een houten schot. Enkele dagen, nadat met het inrichten van de stelling is begonnen, zal men ongetwijfeld op tal van plaatsen afsluitingen van schuilnissen en schuilplaatsen met gasgordijnen kunnen aantreffen, doch eerst in den doorgevoerden stellingoorlog zal er aan te denken zijn om voor de ontelbare schuilnissen en schuilplaatsjes keurig uitgevoerde gasgordijnen aan te maken. En daarna kunnen reserve voorraden gordijnen worden aangevoerd en zouden besmette gordijnen door nieuwe vervangen kunnen worden. Men moet echter door de boomen het bosch blijven zien. Een handleiding moet niet imperatief iets aangeven, wat slechts in een zeer speciaal geval, zooals de doorgevoerde stellingoorlog is, kan plaats vinden.

Het normale geval is, dat men moeite heeft om aan gasgordijnen te komen en als men ze ten slotte heeft en ze worden met mosterdgas besmet, dan heeft men in dat normale geval maar niet één, twee, drie eenige reserve gasgordijnen bij de hand, doch ontsmet men de bestaande met de beschikbare middelen. Evenals men de omgeving van het besmette gordijn moet doen, want het aanbrengen van een nieuw gordijn voor een schuilplaatsingang, welke rondom besmeurd is met mosterdgas, zal toch wel niet afdoende geacht worden.

De opmerkingen, vervat in de 3e alinea op blz. 333, M.S. 1929, zijn eveneens aanvechtbaar. De constructie, aangegeven op de fig. 2a, 3a, 3e en 4c van de Handleiding, is door haar eenvoudigheid gemakkelijk uit te voeren, zelfs bij het inrichten van stellingen in den bewegingsoorlog en onder moeilijke omstandigheden. Dat is wat wij moeten hebben, den grootst mogelijken eenvoud onder die omstandigheden.

De heer SCHWING heeft klaarblijkelijk niet onderkend, dat er een principieel verschil is tusschen aanmaak van voorbereekte onderdeelen voor schuilnissen en schuilplaatsen en de „montage” daarvan in de nesten. Als die voorbereekte onderdeelen centraal zijn aangeemaakt in regiments-timmerparken, dan worden ze bij nacht en ontij, in 's vijands nabijheid zelfs, geheel zonder kunstlicht in het werk gebracht in de nesten. Alles wat die montage gecompliceerd maakt, is veroordeeld. De piketconstructie is onder die omstandigheden op haar plaats. Dat men daar geen houten kokers kan aanbrengen, waarin het gordijn „geheel” opgeborgen is (zeker met een scharnierende klep) en die moeite zeker niet zal nemen voor bescherming van het gordijn tegen weersinvloeden, zonbestraling enz. (welke invloeden al heel weinig belangrijk zijn), zal de heer SCHWING bij nadere overweging zelf inzien. Doch het meest merkwaardige van deze onjuiste opvatting is het volgende: Als het gasgordijn in des heeren SCHWING's houten koker geheel is opgeborgen en er springt een mosterdgasgranaat in de nabijheid, dan hangt dus het gordijn niet voor de ingangsopening. Dan be-

smet het mosterdgas dus den ingang (bij één gordijn ook het inwendige) van de schuilnis of schuilplaats. Nu stel ik de vraag, wat ik er dan aan heb, om het onbesmette gordijn in den koker aan te treffen. Vóór ik dit uitrol moet dan de besmette ingang ontsmet worden, zoodat het beter ware geweest, indien het gasgordijn niet in den koker had gezeten, doch voor den ingang had gehangen.

Neen, een gasgordijn is er voor bestemd om voor de ingangsopening te hangen en het is alleen opgerold als de schuilnis (plaats) gelucht wordt of verlaten moet worden. De piketten zijn dan het eenvoudigste middel om het opgerolde gordijn op zijn plaats te houden.

De bedoeling van het schot (afdak) van fig. 5a heeft de heer SCHWING ook misverstaan. Dit is niet een primitieve uitvoering van den overbodigen koker, doch heeft de bedoeling om het gordijn, hetzij dit voor den ingang hangt, hetzij het toevallig opgerold was, minder gemakkelijk te doen besmetten door mosterdgas e.d. uit projectielen, welke aan 's vijands zijde van de loopgraaf vallen. Tegen „terugvliegend” mosterdgas helpt dit schot uiteraard maar weinig, doch dat doet een koker ook niet, als het gordijn eruit gerold is en op *zijn plaats* hangt.

Sub. „punt 99” heeft de heer SCHWING bezwaren tegen de houten deuren, welke over de lengte uit twee bladen bestaan. Waar hij geen betere oplossing geeft en de aangegeven constructie der deuren, gelet op de oorlogservaring en na jarenlange overweging en beproeving h.t.l. (zie ook V.I.S. VII punt 15), als de beste wordt beoordeeld, doet de laatste zin van het „sub. 99” gestelde een glimlach opkomen. De bezwaren van den heer SCHWING kunnen overigens voorbij gegaan worden, omdat zij zichzelf veroordeelen. Een naar binnen draaiende deur is nimmer deugdelijk vast te zetten tegen groote gasdrukken, terwijl zulk een deur evenveel kans — zoo niet meer — loopt als een naar buiten draaiende deur, om niet gesloten te kunnen worden, bij geval men de deur open had laten staan op het oogenblik, waarop zij juist — naar hare bestemming — gesloten had moeten zijn (referte hierboven de gasgordijnen in koker, die tijdens beschieting ook juist niet in den koker moesten zitten).

Het gestelde sub. „punt 112” doet de vraag rijzen, waar de heer SCHWING in de Handleiding Gasbeschermingsdienst gelezen heeft, dat schuilplaatsgasmaskers, als in de figuren 6a en 7a aangegeven, door de infanterie gemaakt moeten worden. Plus royaliste que le roi, moge ik, in tegenstelling met den heer SCHWING, als mijne meening geven, dat ook het koker-schuilplaatsgasmasker van fig. 8a niet door infanterie of zelfs niet te velde gemaakt kan worden. Alle drie soorten schuilplaatsgasmasker der Handleiding zijn uiteraard bestemd om in het achterland in fabrieken en werkplaatsen gemaakt te worden; zij staan dan ook in het teken van den stellingoorlog, zooals in de Handleiding duidelijk naar voren komt.

Nog eens: het voorwaarts gaan der infanterie op het gevechtveld.

Opmerkingen naar aanleiding van het artikel van den Majoor
T. BEETS (Militaire Spectator, Juli 1929).

DOOR

F. E. JOCHIM VAN NOOTDORP,
Majoor der Infanterie.

In ons hoofdwapen begint het wachten op de nieuwe aanwijzingen, Hoofdstuk III, betreffende sectie, compagnie en bataljon, klemmend te worden. Daarin toch zal oplossing gegeven worden inzake onze handelingen op het gevechtveld.

Zoolang dit voorschrift niet verschenen is, hebben wij het recht onze eigen meeningen te huldigen en toe te passen, aangezien de thans nog geldende aanwijzingen niet meer voldoen.

Hulde brengende aan de duidelijke, heldere uiteenzetting, door den Majoor BEETS gegeven in zijn bovengenoemd artikel, verschil ik toch in tal van opzichten met Z.H.E.G. van meening, en waar het hier geldt een eenvoudig onderwerp, dat onze troepenofficieren dagelijks in toepassing brengen, waag ik het deze meeningen te uiten.

In hoofdzaak berust ons verschil van meening in onze afwijkende waardeering van de beteekenis van den artilleriesteun voor den aanvaller; ik geloof, dat Majoor BEETS dezen steun te laag aanslaat.

Wij kunnen bij onze oefeningen niet genoeg den nadruk er op leggen, dat bij den aanval op de hws. des tegenstanders slechts ons machtig zusterwapen, door innige samenwerking, ons den weg kan banen. Alle officieren, kader en manschappen, moeten zich met behulp der vlaggen, aangevende de plaatsen, die door 's vijands verschillende vuursoorten onveilig worden gemaakt, een juist beeld kunnen vormen van diens wapenwerking, om, daarmee rekening houdende, de eigen infanterie over deze moeilijkheden heen te helpen.

De leider van elke oefening in den aanval (nadering en binnendringen) zal dus een juist beeld moeten scheppen van 's vijands vuurplan, hij zal door de daarvoor bestemde vlaggen de terreinen moeten aangeven, waarop onderscheidenlijk de afsluitingsvuren der vijandelijke artillerie en zware mitrailleurs liggen. Het stormvuur der lichte mitrailleurs behoeft, als vanzelfsprekend, niet ter plaatse te worden aangeduid.

Hij zal bij de oefening den verschillenden commandanten leeren, hoe deze vuren kunnen worden doorschreden, doch zal tevens hebben te zorgen, dat ieder deelnemer zich een zuiver beeld sceppe van den steun der eigen vuurwapens (art. en zw. mitr.).

De aanvallers moeten dus niet alleen door bedoelde vlaggen een beeld krijgen van 's vijands vuurplan, doch door toelichtende bespre-

king tevens zuiver op de hoogte worden gebracht van wat de eigen hulpwapens daartegen doen.

Bij eene goed geleide oefening zal zoowel 's vijands vuurplan als de eigen wapenwerking in juiste verhouding worden aangegeven.

In verband hiermede verschil ik van meening met Majoor BEETS wat betreft de nadering tot $\pm$ 500 M.

Volgens moderne opvatting is de aanval op eene voorbereide stelling slechts mogelijk, wanneer per 500 M. frontbreedte ten minste één afdeeling artillerie voor rechtstreekschen steun beschikbaar is.

Kan op het aanvallende front deze artilleriesteun *niet* beschikbaar worden gesteld, dan is de aanval tot mislukking gedoemd, hij zal doodbloeden in 's vijands afsluitings- en stormvuren.

Is de vereischte artilleriesteun *wél* beschikbaar, dan heeft de aanvaller in de zône van 2000 tot 500 M. te duchten de voorbereide vuren van artillerie en zware mitrailleurs, doch geen vuur uit lichte mitrailleurs. De eigen artillerie toch houdt door haar vuur de voorste zône steunpunten des verdedigers zoodanig in bedwang, dat de bezettingen gedwongen zijn weg te schuilen, totdat dit vuur verder binnen de hws. wordt verlegd, wanneer de voorste afdeelingen des aanvallers het teeken geven: „Artillerie-vuur voorwaarts verleggen”.

De steunpunten in tweede linie kunnen slechts zelden vuur brengen voor de frontlijn en dus zeker niet in de zône meer dan 500 M. voor de frontlijn.

Tot dit teeken (lichtsein) zal de aanvaller tot taak hebben het doorschrijden der afsluitingsvuren der vijandelijke artillerie en zware mitrailleurs, welke beide wapens, meer achterwaarts opgesteld in de hws., geen last zullen hebben van het den aanvaller steunend artillerievuur en waartegen de aanvaller door onbekendheid met hunne opstellingen meestal weinig kan doen.

Zowel tegen het artillerie- als tegen het zware mitrailleur-vuur bestaat voor de aanvallende infanterie slechts één middel, n.l. het afwachten eener vuurpauze en er dan zoo vlug mogelijk doorheen loopen; het zware mitrailleur-vuur toch is op deze afstanden niet bestreken, doch min of meer steil invallend; gaan liggen, het vuur over zich heen laten gaan, zooals bij bestreken vuur op korte afstanden, baat hier niet; men moet, evenals bij het artillerie-vuur, „er onder uitloopen”.

Uit het artikel van Majoor BEETS spreekt m.i. niet genoeg, dat de aanvaller in deze te doorschrijden strook (uitgangsstelling tot 500 M.) te verwachten heeft strooken terrein, waarop *geen* vuur valt en welke hij dus in den gewonen pas doorloopt, afgewisseld door betrekkelijk smalle strooken, waarop afsluitingsvuren vallen, die op de gunstige oogenblikken in de grootste snelheid doorschreden dienen te worden.

Zou de aanvallende infanterie trachten zich door deze laatste strooken al pionierende heen te werken, dan zou dit leiden tot onnoodig zware verliezen, vooral ook omdat tegen deze steil invallende vuren zulke

vluchtige werkzaamheden geen dekking verleen. Hoe korter men in die gevaarlijke zônes verblijft, hoe minder verliezen. Behalve genoemde afsluitingsvuren heeft de aanvallende infanterie geen vuren te vreezen, want de in groepen opgeloste infanterie, die sprongsgewijze terrein wint, biedt geen oogblikdoelen.

Niettemin kunnen deze afsluitingsvuren, als de waarneming des verdedigers goed werkt, van beslissenden invloed zijn op den aanval en (zooals Hoofdstuk III „het Regiment” zegt in punt 103) is de kans groot, dat de aanvaller daardoor nog voor het bereiken der frontlijn tot staan wordt gebracht.

Zoodra de artillerie des aanvallers, uit vrees voor gevaar voor eigen infanterie, haar vuur voorwaarts verlegd heeft (op lichtsein), zullen de C.Cn. der vóórcompagnieën des verdedigers het stormvuur doen ontketenen.

De oorlogservaring leert echter, dat de moreele werking van het artillerie-vuur (bij voldoende artilleriekracht) zoodanig is, dat er wel 3 tot 4 minuten verstrijken, voordat de lichte mitrailleurs der voorste nesten hunne taak in het vuurplan behoorlijk vervullen.

Deze kostbare 3 tot 4 minuten moeten door den aanvaller haastig worden benut om de nog scheidende strook, waarop geen vijandelijk artillerie-vuur en slechts weinig of geen vuur uit zware mitrailleurs kan liggen, te doorschrijden. Doet hij zulks, dan zal hij de hindernissen voor de frontlijn waarschijnlijk bereiken zonder noemenswaardige verliezen in deze laatste strook geleden te hebben.

Nu komt echter een zeer moeilijke tijd voor den aanvaller, want de verdediger heeft zijne hindernissen zoodanig aangelegd, dat deze zig-zag voor de frontlijn liggen, steeds in de richting van een der elkaar kruisende bundels zijner lichte mitrailleurs; de hindernissen worden dus flankerende bestreken.

Is de artillerie des aanvallers er niet of slechts ten deele in geslaagd, voldoende bressen in die hindernissen te schieten, dan moet de infanterie onder het dichtbij zijnde, gerichte flankerende vuur van 's vijands lichte mitrailleurs deze hindernissen vernielen en zich een doorgang banen.

In deze oogenblikken zullen de verliezen zeer groot zijn.

Gelukt het de hindernissen te doorschrijden, dan ontstaat de strijd om de voorste steunpunten (nesten).

Willen vredesoefeningen in dit stadium van den strijd (100 M. tot binnendringen) eenig nut opleveren, dan moeten zij zeer goed zijn voorbereid, een logisch beeld geven en dikwerf worden herhaald.

Voor al de taak der zware mitrailleurs in dit laatste stadium veel te beoefenen in samenwerking met de niet-specialisten. De strijd om de nesten wordt veelal te weinig beoefend.

De strijd binnen de hws., waarbij enkele nesten in bezit komen van den aanvaller, andere zich blijven verdedigen, levert stof te over voor nuttige compagnies-oefeningen, mits goed geleid. Hetzelfde geldt voor

het afslaan van tegenstooten. Ook het verder binnendringen tot het eerste gevechtsdoel moet beoefend worden.

Uit het voorgaande blijkt dus mijn verschil in standpunt met Majoor BEETS.

Terwijl Z.H.E.G. het heil voor den aanvaller zoekt in de pionierschap en ongelimiteerde tijdruimte, hoop ik den aanvaller, zoo mogelijk zonder schot uit geweer en lichten mitrailleur, te brengen tot aan de hindernissen voor de frontlijn; dit kan slechts mogelijk zijn door den steun van voldoende artillerie; mist men dezen steun, dan moet men *niet* aanvallen.

De voornaamste oefeningen van de niet-specialisten bestaan dus in het doorschrijden van afsluitingsvuren en het binnendringen in de hws. Dit laatste is voor onze infanterie de zwaarste dobber, we hebben hier het zuivere infanteriegevecht op de kortste afstanden, waarbij de verdediger zeer in het voordeel is. Waarom? Door zijne voorbereide vuren (vuurplan), in vereeniging met hindernissen en voornamelijk omdat de aanvaller alsdan den steun zijner artillerie mist.

Nu nog enkele grepen:

Blz. 381, eerste zinsnede.

Hier zullen door Majoor BEETS wel geen voorhoeden bedoeld zijn. De voorhoede zal, zoodra zij de gevechtsaanraking zal hebben tot stand gebracht, zich ingraven en zich als verdedigend scherm gedragen tot de inleidende gevechten, gesteund door veel artillerie, den verderen weg wijzen.

Uit het artikel valt ook verder op te maken, dat slechts gesproken wordt over den hoofdaanval op de hws.

Blz. 382, ad. a.

„Gericht” zwaar mitrailleur-vuur op deze afstanden en tegen deze doelen zal groote uitzondering zijn. Hier is te verwachten tegenvoorbereidingsvuur (meestal kaartvuur) en afsluitingsvuur (meestal met indirecte richting).

Blz. 383, 18e regel van boven.

Op 1000 M. voor de frontlijn *ontdekt* men geen nesten, tenzij de verdediger geen tijd heeft gehad zijn werk behoorlijk te camoufleren, hetwelk toch een eerste vereischte is.

Worden bedoeld lichte mitrailleur-nesten, dan zwijgen deze voorloopig nog en dan zullen zij zeker niet ontdekt worden, althans niet van den grond af.

Wat het doen zwijgen dezer nesten betreft, dit is de taak der steunende artillerie; gelukt dit haar niet, dan vormt een ontdekt nest, dat dus te zien is en welks ligging kan worden aangewezen, een pracht-doel voor de mortieren van 8.

Voor de lichte mitrailleurs vormen die nesten op 700 à 800 M. *geen* doel.

Blz. 384, 9e zinsnede (laatste zin).

Op de volgende bladzijde zegt de Schrijver zeer terecht, dat de groeps-commandant niet weet vanwaar het vijandelijk vuur komt, dat hem bedreigt; hoe kan dan de groep onder *vuurdekking* van haar lichten mitrailleur terrein winnen?

Dit was voor den oorlog wèl mogelijk toen allen, aanvallers zoowel als verdedigers, recht voor zich uit vuurden.

Dit zelfde geldt voor *blz. 385*, op een na onderste zinsnede, en voor *blz. 386*, 3e regel, waar twee scherpschutters „*vuurdekking*” geven aan een vooruitsnellenden lichten mitrailleur!!

Blz. 387, ad. e.

Alle hindernissen, zoowel die voor de frontlijn als die om elk der nesten, worden over het hoofd gezien.

Naschrift.

Bovenstaand artikel van de hand van den Majoor JOCHIM VAN NOOTDORP werd mij door de Redactie ter kennisneming toegezonden.

Ten zeerste zeg ik Schrijver dank voor zijn mild oordeel omtrent mijn artikel in „De Militaire Spectator” Juli 1929, en het deed mij veel genoegen te bemerken, dat aan mijn opstel zooveel aandacht was geschonken, dat het tot uitwisseling van gedachten aanleiding gaf.

Het is jammer, dat Schrijver blijkbaar van meening is geweest, dat ik in mijn artikel den aanval op een verdedigde stelling heb willen behandelen en daardoor tot de conclusie is gekomen, dat ik in verschillend opzicht niet volledig ben geweest.

Mijn bedoeling was echter de wijze van verplaatsen aan te geven van de kleine eenheden op het gevechtsweld, alsmede den vorm waarin.

De wijze van voorwaarts gaan en de vorm waarin worden door Schrijver niet bestreden.

Dat de Franschen en de Duitschers uit de praktijk van den oorlog hebben geleerd, dat de schop zoo ongeveer het hoofdwapen der infanterie is, moet ons tot nadenken stemmen.

Gaarne erken ik den krachtigen steun van de artillerie, wat ook wel blijkt uit *ad. a* en *b*, doch misschien verschillen we wel iets in waardeering.

Wanneer door mij de aanval in zijn geheel zou zijn behandeld, zou het opstel vele bladzijden meer hebben geteld en zou ook zeker aan de hindernissen de noodige aandacht zijn geschonken.

Op blz. 381, het doorloopen van den afstand van 2000 M. tot het binnendringen in de vijandelijke stelling, heb ik aanvankelijk de beweging van de onderdeelen eener voorhoede, later die bij den aanval op een hws. bedoeld.

Op blz. 382 ad. *a.* is door mij gesproken over aanvankelijk niet-, later wel gericht vuur van zware mitrailleurs, afhankelijk van den afstand.

Blz. 383, 18e regel van boven :

Ook ik wil op 1000 M. den lichten mitrailleur nog niet in stelling brengen; dit blijkt uit mijn opstel. De afstand zal door het terrein en den vijand worden bepaald.

Het doel van dit vuur is niet vernietiging doch verontrusting.

Blz. 384, 9de zinsnede (laatste zin) :

Het antwoord op de vraag van Schrijver staat in mijn artikel. Doordat alle mitrailleurgroepen in voorste lijn een steunpunt van de tegenpartij onder vuur trachten te nemen, mogen we hopen, dat door deze poging, krachtig gesteund door artillerie, mortieren en zware mitrailleurs, bereikt wordt, dat de infanterie terrein kan blijven winnen.

Blz. 385 onderaan, 386 bovenaan :

Deze scherpschutters bevuren hetzelfde doel als de lichte mitrailleurs, opdat de verontrusting niet zal zijn opgeheven bij het zwijgen van het mitrailleurvuur.

De majoor,
T. BEETS.

Gegevens vreemde legers. (September 1929).

FRANKRIJK XXIV.

„Centres de Mobilisation”.

In de Gegevens Vreemde Legers van April 1929, M.S. blz. 227, werd aan het slot met een enkel woord gesproken over de „Centres de mobilisation”.

Deze „centres de mobilisation”, soms ook genoemd „centres mobilisateurs” (hierna aangeduid als C.M.), danken hun ontstaan indirect aan de kaderwet van 28 Maart 1928, welke het aantal regimenten infanterie tot 56 terugbracht, tegenover 173 regimenten vóór den oorlog.

Daardoor moest het systeem van *mobilisatie per regiment* worden verlaten en werd de instelling van een bijzonder instituut noodzakelijk, dat als „*centre de mobilisation*” de geheele voorbereiding van de mobilisatie aan zich trok, waardoor de korpsen zich uitsluitend met de instructie hadden te bemoeien.

In October 1925 werd in Frankrijk een proef gehouden met twee voorloopig opgerichte C.M., één voor de infanterie en één voor de artillerie. Deze proef gaf onvoldoende resultaten wegens het niet beschikken over de bij de C.M. organiek in te deelen „agents militaires”, waarvan de reeruteering eerst in 1926 een aanvang nam, terwijl deze voltooid werd in den loop van 1927.

Daarna werden, ingevolge eene circulaire van 6 Januari 1927, reeds met ingang van 1 Februari 1927 voorloopig een aantal C.M. opgericht, terwijl de definitieve oprichting en organisatie van het instituut als zoodanig werd vastgelegd in de „loi sur l’organisation générale de l’armée” van 13 Juli 1927. Sindsdien werd achtereenvolgens in verschillende circulaires de oprichting van onderscheidene C.M. aangekondigd en wel een groot aantal voor elk wapen afzonderlijk, in totaal 465 C.M.; bovendien de C.M. voor de Afrikaansche en koloniale troepen.

De taak der C.M. stemt voor een groot deel overeen met die van het „mobilisatie bureau” van een Nederlandsch regiment, zij het dan ook, dat eerstgenoemde in veel uitgebreider zin werkt.

Volgens bovengenoemde wet van 13 Juli 1927 wordt de voorbereiding en uitvoering van de mobilisatie verzekerd „par des centres de mobilisation *entièrement autonomes*”.

Die voorbereiding omvat o.m. de maatregelen tot:

a. Het op oorlogsvoet brengen van *redeskorpsen* en *redesdiensten* en in verband daarmee het aanhouden van mobilisatielijsten van personeel en van andere gegevens; het over die eenheden *verdeelen* van het tot de organisatie behorende *personeel*, *materieel* en de

paarden; het in de magazijnen opbergen en het onderhouden van het materieel voor de betrokken korpsen en korpsgedeelten.

b. Het *bij mobilisatie samenstellen* van *nieuwe eenheden* uit de onder de wapenen gekomen verlofgangers en uit andere (materieele) hulpbronnen.

c. Het *aanvullen* van de organisatie van *territoriale commando's* en *diensten*.

Ter uitvoering van deze maatregelen beschikken de C.M. over alle hulpbronnen (actieve en reserve), die voor de oorlogsformaties zijn bestemd.

De verlofgangers behooren niet meer, zooals vóór den oorlog, tot een regiment, maar tot een C.M., waarbij ze hun oorlogsindeeling ontvagen en waarbij zij bij mobilisatie worden uitgerust en bewapend.

De C.M. brengen eerst de actieve korpsen op oorlogssterkte, daarna vormen zij de reserve-eenheden, rekening houdende met de meerdere of mindere geschiktheid van personeel en materieel, een en ander overeenkomstig art. 37 van vorengenoemde wet.

Voorts stellen de C.M. de depots samen, waarbij ingedeeld worden de bij mobilisatie onvolledig geoefenden.

Verlofgangers kunnen, voor nadere opleiding tot een bijzondere functie, door een C.M. tijdelijk worden gedetacheerd bij een vredesregiment in een naburig garnizoen, opdat hun daarna een bestemming kan worden gegeven overeenkomstig hunne geschiktheid.

Moeten de C.M. in meer dan één plaats eenheden op voet van oorlog brengen, dan hebben ze hun hoofdstandplaats daàr, waar het meeren-deel dezer eenheden wordt gemobiliseerd, en een „annexe”, waar zulks voor de overige onderdeelen geschiedt.

Bij de C.M. zijn ingedeeld eenige officieren, een klein aantal beroepsmilitairen van lageren rang en voorts eenig personeel van de agents militaires. De indeeling van officieren en overig personeel is niet voor alle C.M. gelijk; als norm kan gelden: 1 hoofdofficier, 2 subalterne officieren, 4 onderofficieren — alle beroepsmilitairen — en voorts 16 agents militaires.

De officieren behooren niet tot een of ander troependeel, doch zijn ingedeeld bij den staf van hun wapen. Dezen en de onderofficieren gaan, wanneer de mobilisatietaak van de C.M. is geëindigd, of wanneer zij reeds vóór dien tijd om eenigerlei reden ontheven worden van hun taak, over tot het kader van de gemobiliseerde eenheden.

Officieren en onderofficieren der C.M. kunnen worden aangewezen voor het deelnemen aan bepaalde manoeuvres of garnizoensoefeningen, naarmate de régioncommandant dit noodig oordeelt; bovendien worden zij jaarlijks ingedeeld bij de herhalingsoefeningen.

Voor de uitoefening van den dienst bij de C.M. wordt overigens uitsluitend gebruik gemaakt van burgerpersoneel. Een deel daarvan behoort tot een *wettelijk* instituut, n.l. dat van de „agents militaires”;

het andere deel van het burgerpersoneel is samengesteld uit burgerwerklieden, die door de commandanten van de C.M. van dag tot dag — zonder contract — in dienst worden genomen overeenkomstig behoefte en omstandigheden. Deze burgerwerklieden maken het gebruik van de talrijke corvee-manschappen, zooals deze eertijds noodig waren voor onderhoud enz., overbodig.

De commandant van een C.M. of van een annexe heeft administratief de verantwoordelijkheid van een korpscommandant; voor de *zeer kleine* annexes die van een detachementscommandant.

De C.M. zijn normaal geheel onafhankelijk van de vredeskorpsen, van welke zij de mobilisatie voorbereiden. De commandanten van de C.M. en hun annexes staan onder het Territoriaal Commando, d.w.z. hiërarchisch onder de commandanten van de „groupes de subdivisions” en van de „régions” (zie ook Gegevens Vreemde Legers, April 1929, M.S. blz. 226).

Bij uitzondering kunnen de C.M., indien zij niet anders dan actieve korpsen hebben te mobiliseeren, gesteld worden onder bevel van den commandant van een betrokken actief korps; niettemin blijven zij overigens geheel gescheiden. Dit is b.v. het geval met de C.M. voor de luchtvaart.

De chefs van de te mobiliseeren korpsen hebben t.a.v. de oorlogsvoorbereiding hunner eenheden het recht van toezicht, hetwelk bij afzonderlijke regeling nader is bepaald.

Inhoud Tijdschriften (N. O. I.)

Ind. Mil. Tijdschrift. *Maart* 1929. CAMURS opent een serie artikelen over „*Abd el Krim*” met een inleidend overzicht van den militair-politiekten toestand in het z.g. *Rif*-gebied. Daarna volgt een levendige beschrijving van het „drama van Anoual” in Juli 1921, een ramp, waarbij de bevelvoerende generaal SYLVESTRE en tal van andere officieren ten slotte zelfmoord plegen, en die Spanje komt te staan op 10.000 dooden en het verlies van een geweldige hoeveelheid materieel; generaal NAVARRO, kolonel ARAUJO, hun officieren en 570 man vallen in krijgsgevangenschap. Anderhalf jaar later worden NAVARRO en de zijnen tegen een losgeld van ruim 4.1 millioen peseta's „*contant*” uitgeleverd.

Majoor KROON komt in een bijdrage, getiteld „De taak van onze cavalerie”, terug op de artikelen van generaal LAGERWERFF en C' in het Februari-nummer. Nieuwe gezichtspunten opent S. naar onze meening niet; en het is de generaal LAGERWERFF, die in een „Naschrift” het veroordeelend eindvonnis aan de oorspronkelijke bijdrage voltrekt.

Luitenant-vliegenier GIEBEL volgt met een artikel „De taak van luchtstrijdkrachten in Ned. Indië”. Evenals in het nummer van Dec. '28, wordt door S. de nadruk gelegd op het feit, dat het luchtwapen een kracht is, die strijden kàn en moet, wat concentratie eischt in de gewichtigste luchtoperatiegebieden, om na strijd met de vijandelijke luchtmacht de eigen verkenning te verzekeren; die door een voortgezette aanval op de zoo moeilijk in stand te houden verbindingen in Indië's vijands opmarsch ernstig bedreigt.

Jagers en bomwerpers — om de gedachten te bepalen in eene verhouding van 2 : 1 — behooren daarom volgens S. het voornaamste deel van onze luchtstrijdkrachten uit te maken.

Majoor KROON geeft daarna een uiteenzetting van „Ons oefenstelsel”, vooral ook naar aanleiding van het artikel van H. in het Januari-nummer. Bij onze bespreking van laatstgenoemde bijdrage wezen wij reeds op het betrekkelijk geringe nut van de „grootte troepenoeeningen met 2 partijen”; en het doet ons genoeg in den S. een medestander te hebben gevonden, met wiens betoog wij gaarne en geheel instemmen.

Van paardenarts Dr. STADHOUDER volgt een afdruk van een door hem gehouden voordracht over „Bescherming van legerpaarden tegen de nadeelige gevolgen van chemische strijdmiddelen”. Het eenige nieuwe in deze bijdrage is wel, dat S. aan het slot mededeelt, een bevredigende oplossing te hebben gevonden van het vraagstuk: paardengasmasker. Mogelijk is het, dat *commercieele overwegingen* den S. hebben weerhouden ook maar een tipje van den sluier, welke thans zijne oplossing omhult, op te lichten; maar veel hebben wij er zòò ook niet aan!

Kapitein P. A. Cox schrijft over „Petroleumvindplaatsen in onzen Archipel”, en wijst daarbij — onder aanvoering van eenige sprekende

productiecijfers — op de groote beteekenis van Balikpapan en Tarakan.

Majoor VAN GOOR geeft „Enkele aanteekeningen naar aanleiding van het kampioenschap dienstrijpaarden”. Terecht wijst S. op de „poedel-dressuur” bij de dressuurproeven in de manege, waarbij de „paarden een van te voren uit het hoofd geleerd lesje opzeggen”.

De *redactie* erkent in een „*Naschrift*” dat het nummer „dressuur” voor vele paarden inderdaad „het opzeggen van een lesje” is, dat echter de jury dit kan waarnemen (zóó ?? en dan nõg ? S.), maar — en dit erkennen wij — dat het moeilijk is iederen deelnemer een willekeurig programma te laten afwerken, wat een bron van klachten zou worden. Naar onze meening is er weinig tegen het betoog van Majoor VAN GOOR aan te voeren en zal men de oplossing moeten zoeken in een — in verhouding tot de andere nummers — *laag* waardeeren van het dressuurnummer.

De Regeling van het kampioenschap dienstrijpaarden 1929 en de bekende boek- en tijdschriftoverzichten besluiten het nummer.

S.

Ind. Mil. Tijdschrift. *April* 1929. CAMURS vervolgt zijn belangwekkende studie over „*Abd el Krim*” en behandelt thans de herneming van *Tifaroein*. Onze deskundige lezers kunnen genieten van de „noten” 25 en 27, terwijl wij niet kunnen nalaten het volgende verhaal over te nemen over de verovering van 3 Spaansche tanks.

„De verschijning van tanks heeft een nieuw ingrijpen van den chef noodzakelijk gemaakt en daarom moepakat (beraadslaagt) hij heden op de souk (passer, markt) van Midher.

Allah, zoo spreekt hij de menigte toe, eischt van de ware Mahi ed Din (verdedigers van het geloof) de opoffering van hun leven.

Allah eischt honderd krijgslieden, besloten om te sterven. Dat zij, die den roepstem van Allah begrepen hebben, voortreden!

Nagenoeg allen dringen zich naar voren en Si Mohand (*Abd el Krim*) kiest er honderd uit van de vlugsten, van hen, wien zelfs geen al te nieuwe djellaba belemmert. Nu, na hen afgezonderd te hebben, vertrouwt hij hun toe, wat hij van ze verwacht en de manoeuvre, die zij moeten volvoeren. Dan trekt ieder zich zwijgend terug, in diepen ernst, het gelaat als door een inwendige uitstraling verlicht.

Ik zie ze voorbijtrekken, het kleine bataljon van honderd Mahi ed Din, die in trotsche houding den dood tegemoet marcheeren. Zij zingen niet; zij haasten zich, zonder den pas te versnellen, schouder aan schouder, naar de ondiepe vallei van de Kert, die het tooneel van hun zelfopoffering gaat worden. Dar Drioes, waar het kanon dondert, schijnt het doel te zijn. Maar daar verheffen zich wolken stof voor de vijandelijke liniën. De Mahi ed Din hebben zich in de vlakte verspreid, zij zijn in de struiken gaan liggen en schijnen niets te zien, niets te hooren, zelfs niet het oorverdoovend geroffel der motoren, den zwaren gang van die drie enorme oorlogswagens. De tanks spuwen

kogels uit hun schietgaten, maar de geloovigen lossen geen schot, onzichtbaar dan wel als lijken neerliggend in de vlakke. De tanks gaan over het lichaam van enkelen hunner en zelfs geen gekreun heeft van hun zelfopoffering getuigd . . . . Eensklaps weergalmt de vlakke van woest krijgsgeschreeuw, het volgend moment beantwoord door kreten van woede en schrik en bijna onmiddellijk daarop breken drie groote vlammen uit. De honderd ten doode gewijden, althans 93 hunner, want 7 zijn door de tanks verpletterd, hebben zich als één man uit het struikgewas verheven, de oorlogsmachines omringd, haar stalen pantsers beklommen. Zij hebben de loopen van hun geweren door de spleten geduwd, granaten door de schietgaten geworpen en ten slotte de vijanden achter hun stuk of hun stuurwiel afgemaakt. Dan, niet in staat zijnde zich van dergelijke wapens te bedienen, hebben zij er den brand in gestoken, die gevoed wordt door de benzinereservoirs''.

H. geeft een critische bespreking van het in het Maart-nummer gepubliceerde artikel „Ons oefenstelsel''. Nieuwe gezichtspunten worden naar onze meening niet geopend; *H. is een optimist!* Aan het slot somt H. een aantal voorbeelden op van foutief opgezette oefeningen en wil schijnbaar het oefenstelsel daarvan de schuld doen dragen. O.i. is dit niet billijk; de gewraakte fouten behooren thuis op het debet van de betrokken leiders.

Kapitein Ir. DE JONGH SWEMER brengt „Verslag'' uit „omtrent (radio)proeven met diverse golflengten tusschen 20 en 275 M. op lange en korte (tactische) afstanden op Java''. Eenige conclusiën luiden:

1. Voor den golfband 20—300 M. is vrijwel continueel een 24-uur verbinding mogelijk.

2. Uit practische overwegingen moeten de golflengte-verschillen van 2 stations bedragen:

in golfband	30—60 M. :	3 M.,
	60—100 M. :	4 M.,
	100—200 M. :	8 M.,
	200—300 M. :	10 M.

In den band 30—250 M. kunnen dan 36 golven, d.z. 18 netten à 2 golven, worden ondergebracht.

3. De afstand van gelijktijdig werkende stations in den golfband < 100 M. kan op 200 M. gesteld worden bij 6 M. golflengte-verschil (voor de lange-afstandstations). Voor de korte-afstandstations bedragen deze getallen in den golfband < 100 M. resp. 100 M. en 4 M., in den golfband > 100 M. resp. 100 M. en 10 % van de golflengte.

Ten aanzien van de verschillende conclusiën merken wij op:

a. Dat van een *eenheidsstation* voor het geheele veldleger geen sprake is; er zijn nu ten minste 3 verschillende typen, n.l. strategische stations, tactische stations en L.A.-stations. Wij achten dit een groot nadeel, waar een eenheidsstation wel mogelijk wordt geacht.

b. Dat de golfband 30—250 M. (eigenlijk een combinatie van korte en lange golf) slechts 36 verschillende golven geeft, welk aantal voor het veldleger te gering moet worden geacht.

Majoor VAN GOOR behandelt het „Schietsen over eigen troepen door de artillerie”, aan de hand van het voorgeschrevene in A.T.V. 152 en G.V.Mob.A. 18. S. verzet zich — o.i. terecht — tegen een te strenge en vooral te schematische opvatting van de in die voorschriften genoemde getallen.

E. schetst vervolgens „De Legermanoeuvres in Zuid-Limburg 1928”. Op een enkel punt willen wij de aandacht vestigen, en wel op blz. 337: een divisie marcheert in 2 colonnes, elk met èèn voorhoede, te zamen onder één voorhoede C.

Bij de oefening nu bleek: de leiding door den voorhoede C., die bij één voorhoede marcheerde, laat te wenschen over.

Daarom concludeerde men: in den regel elke voorhoede één C.

Wij achten deze conclusie niet gegrond: niet het feit dat er (maar) één voorhoede C. bij de divisie was, was oorzaak van het slechte resultaat, maar wel dat die voorhoede C. (en ook de D.C.) zijn taak slecht vervulde. Bij dezen naderingsmarsch hadden de opvolgende sprongen van voorhoeden en hoofdmacht in onderling verband door den D.C. moeten zijn bepaald, in plaats van het geheel ins Blaue hinein te laten marcheren; met 2 voorhoede Cn. was de zaak waarschijnlijk niets beter gegaan (zie ook het 3e lid op blz. 340).

Daarentegen is het *wel* een voordeel, dat, wanneer de voorhoeden — onder gemeenschappelijk bevel staande — op ernstigen weerstand stuiten, *ter plaatse* één C. aanwezig is, die de leiding in de geheele bezette lijn op zich neemt.

In f. komt daarna met „Vluchtige veldversterkingskunst voor de compagnie”, in welk artikel hij eindigt met een programma voor een nuttige en animeerende oefening in de versterkingskunst.

Luitenant VISSER bespreekt „Het dragersvraagstuk bij de Marechaussee-bataljons op Java”. S. veroordeelt het systeem van het inhuren van dragers kort vóór het tijdstip van uitrukken met alle nadeelen daaraan verbonden, en verdedigt — naar onze meening op goede gronden — de oplossing: militaire dragers in vast verband bij het leger en daarbij ingelijfd. Per compagnie zou dan kunnen worden volstaan met 39 militaire dragers.

Majoor VAN GOOR geeft ten slotte een repliek op het naschrift van de Redactie onder zijn artikel in het Maart-nummer over het kampioenschap dienstrijpaarden.

Boekbespreking en tijdschriftoverzichten besluiten het nummer.

S.